

Výběr rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva pro justiční praxi

2/2022 ročník XXVIII

Výběr rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva pro justiční praxi

Výběr rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva pro justiční praxi je připravován v kolektivu soudců Nejvyššího soudu, vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před Evropským soudem pro lidská práva a pracovníků z oddělení analytiky a srovnávacího práva Nejvyššího soudu a má za cíl zvýšit povědomí odborné právní veřejnosti o aktuálních a konečných rozhodnutích Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku. Ve snaze o maximální informovanost jsou skutkový stav a řízení u vnitrostátních soudů shrnuty stručně tak, aby měl čtenář dobrý přehled o základních důvodech stížnosti. Důraz je kladen na pečlivý výběr nejpodstatnějších částí odůvodnění rozhodnutí, které jsou předloženy. Autorské komentáře, zpracované většinou soudci Nejvyššího soudu, vystihují přínos daného rozhodnutí pro české právní prostředí, odkazy na články Úmluvy a příslušná dotčená ustanovení národního práva spolu s uvedením klíčových slov zvyšují odbornou hodnotu periodika.

Redakční rada:

Předseda: JUDr. Petr Angyalossy, Ph.D.
Členové: JUDr. Ivo Kouřil, Mgr. Aleš Pavel, JUDr. Lubomír Ptáček, Ph.D.,
JUDr. Vít A. Schorm, JUDr. Pavel Simon, JUDr. Milada Šámalová,
Mgr. et Mgr. Katarína Šipulová, M. St. (Oxon), Ph.D. (MUNI),
JUDr. Petr Škvain, JUDr. Robert Waltr
Adresa redakce: Nejvyšší soud, Burešova 20, 657 37 Brno
tel.: +420 541 593 111, fax: +420 541 213 493
e-mail: podatelna@nsoud.cz

Ročník XXVIII, číslo 2/2022
ISSN 1214-3839, MK ČR E 1200

Vzor citace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva:

- rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 7. 2013, Kummer proti České republice, č. 32133/11
- rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. 12. 2011, Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království, č. 26766/05 a 22228/06, bod 118

OBSAH

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva o stížnosti č. 45512/11 ve věci Galović proti Chorvatsku	s. 4
Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva o stížnosti č. 15379/16 ve věci Mariya Abdi Ibrahim proti Norsku	s. 17
Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva o stížnosti č. 50231/13 ve věci Sabalić proti Chorvatsku	s. 28
Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva o stížnosti č. 40419/19 ve věci Volodina proti Rusku (č. 2)	s. 35
Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva o stížnosti č. 34159/17 ve věci M. L. proti Slovensku	s. 43

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
PRVNÍ SEKCE
30. 11. 2021
VĚC GALOVIĆ PROTI CHORVATSKU
(rozsudek ve věci Galović proti Chorvatsku, stížnost č. 45512/11)

Dotčený článek Úmluvy:

čl. 6 odst. 1, odst. 3,
čl. 4 Protokolu č. 7

Odkazy na českou právní úpravu:

čl. 40 odst. 3 a odst. 5 Listiny základních práv a svobod
§ 11 odst. 1, písm. k), § 37, § 38, § 233 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

Klíčová slova:

Ne bis in idem – práva obhajoby – přiměřený čas – příprava obhajoby – Spravedlivý proces

Autorský komentář:

V předkládané věci jde o rozhodnutí Soudu týkající se otázek spravedlivého procesu podle článku 6 odst. 3 písm. b), c) Úmluvy, jež byly opakovaně v historii Soudu posuzovány a vypořádány (jak vyplývá z odkazů na předchozí judikaturu Soudu), avšak i přesto jde o rozhodnutí využitelné pro další praxi v trestním řízení. Za povšimnutí stojí jeho dílčí závěr o neporušení článku 6 odst. 1, odst. 3 písm. b) a c) Úmluvy ve vztahu k nepřiměřenosti lhůty, kterou měl stěžovatel na přípravu obhajoby před zasedáním odvolacího soudu, což se s ohledem na závěry učiněné v bodech 88. až 90. může týkat lhůty podle § 233 odst. 2 tr. ř. Soud uvedenou otázku posuzoval komplexně se zřetelem k celému průběhu odvolacího řízení, postojům stěžovatele i přístupům soudů ve vztahu k zajištění jeho procesních práv na obhajobu i možnosti přípravy v rámci celého odvolacího řízení. Kladl důraz na to, že *...stěžovatel za pomoci svého obhájce předložil svou obhajobu před vyšetřujícím soudcem, v hlavním líčení před soudem prvního stupně a třikrát svou obhajobu písemně doplnil. Vnitrostátní soudy poskytly stěžovateli dostatečnou možnost zvolit si jiného obhájce, ale on tak neučinil...* (viz bod 88.). Soud proto z rozvedených důvodů dospěl k závěru, že *...vzhledem ke zvláštním okolnostem případu má za to, že kratší doba mezi tím, kdy byl stěžovatel vyrozuměn o zasedání odvolacího soudu, a zasedáním, které se skutečně konalo, neomezila jeho právo na přiměřený čas a možnosti k přípravě své obhajoby.* Uvedené úvahy Soudu mohou být vodítkem i pro řízení před odvolacím soudem, kdy nezřídka dochází k obstrukčnímu jednání, s nímž se soudy z různých důvodů potýkají (srov. např. rozhodnutí č. 6/2013 Sb. rozh. tr., či usnesení Ústavního soudu ze dne 24. 3. 1998, sp. zn. II. ÚS 122/1996 a další).

Přestože otázka porušení článku 4 Protokolu č. 7 vycházející z posuzování zásady ne bis in idem již byla mnoha rozhodnutími Nejvyššího soudu vyřešena právě v návaznosti na Soudem znovu zdůrazňovanou judikaturu zejména v rozsudku velkého senátu ze dne 10. 2. 2009, Sergey Zolotukhin proti Rusku, č. 14939/03, a rozsudku velkého senátu ze dne 15. 11. 2016, A. a B. proti Norsku, č. 24130/11 a 29758/11 (srov. především rozhodnutí velkého senátu trestního kolegia č. 15/2017 Sb. rozh. tr., ale i jiná rozhodnutí, např. č. 44/2017, č. 5/2018, č. 16/2019, č. 34/2021 Sb. rozh. tr.), netýkající se zmiňované věci činů domácího násilí. U této kategorie trestných činů jde o inspirativní rozhodnutí proto, že Soud neshledal porušení článku 4 Protokolu č. 7 Úmluvy, ač v přestupkovém řízení byla část stejného jednání, o níž rozhodl

i trestní soud, posouzena a byl za ni uložen trest. Rozhodné závěry Soudu vyplývají zejména z bodů 121. a 122., kde zdůraznil povahu posuzované trestné činnosti s tím, že ...orgány zasáhly, když byly informovány, pokaždé, když došlo v rodině stěžovatele k izolovanému incidentu domácího násilí, aby poskytly okamžitou pomoc obětem... Poukázal na dopad, jaký obě současně vedená řízení pro stěžovatele měla, a to tím, že ...případná nevýhoda, která by pro stěžovatele mohla plynout ze souběžného vedení těchto dvou řízení v krátké době, byla zanedbatelná... následné zahájení trestního stíhání nemohlo být považováno za zatěžující. Posuzoval též povahu potrestání a ...neshledal žádné zneužití práva státu ukládat trest (jus puniendi), ani nemohl dospět k závěru, že by stěžovatel utrpěl nepřiměřenou újmu vyplývající z duplicity řízení a trestů. Z těchto důvodů může být uvedené rozhodnutí jistým vodítkem při projednávání trestných činů zahrnujících domácí násilí (viz např. § 198, § 199 a další tr. zákoníku), jestliže za některé útoky byl pachatel již dříve postižen v přestupkovém řízení, a je třeba posoudit, zda nenastaly v trestním řízení důvody pro závěr o případném dvojím potrestání a postup podle § 11 odst. 1 písm. k) tr. ř.

(JUDr. Milada Šámalová)

SKUTKOVÝ STAV

Dne 4. 7. 2007 Městský soud v Záhřebu (Općinski sud u Zagrebu) uznal stěžovatele vinným trestnými činy domácího násilí a zanedbávání a týrání nezletilého dítěte za období od března 2002 do konce února 2005. Byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání dvou let s podmíněným odkladem na dobu pěti let. Tento rozsudek byl potvrzen v odvolacím řízení a podmíněný trest byl následně zrušen (viz níže).

Dále byl stěžovatel uznán vinným za činy spáchané ve dnech 6. 10. 2006, 2. 2. 2007, 3. 4. 2007 a 16. 1. 2008 přestupkovým soudem v Záhřebu (Prekršajni sud u Zagrebu), jednalo se o přestupky domácího násilí podle § 4 chorvatského zákona o ochraně před domácím násilím, jichž se dopustil vůči svým nezletilým dcerám Z. G. a M. G., manželce Mi. G., a synovi H. G., a byl mu uložen podmíněný trest odnětí svobody v trvání sedmdesáti šesti dnů (s přihlédnutím ke všem mu postupně uloženým trestům) se zkušební dobou na jeden rok. Tento rozsudek byl po odvolání stěžovatele potvrzen.

Dne 4. 11. 2008 obdrželo Středisko sociální péče Kutina stížnost od Mi. G., bývalé manželky stěžovatele, v níž tvrdila, že dne 3. 11. 2008 se stěžovatel choval v jejich rodinném domě násilně, obviňoval ji ze ztráty zaměstnání a od roku 2005 jí vyhrožoval zabitím. Téhož dne předložila lékařskou zprávu, z níž vyplývá, že utrpěla zranění na hlavě. Středisko sociální péče Kutina podalo trestní oznámení a téhož dne bylo u přestupkového soudu v Záhřebu zahájeno řízení o přestupku pro čin domácího násilí podle § 4 a § 18 odst. 3 zákona o ochraně před domácím násilím spáchaném dne 3. 11. 2008 vůči Mi. G. a jeho dceři M. G. Téhož dne byl stěžovatel zatčen a umístěn do vazby. Přestupkový soud v Záhřebu dne 17. 11. 2008 shledal stěžovatele vinným z násilného chování v rodině vůči Mi. G. a jeho starší dceři M. G., zrušil stěžovateli jeho předchozí podmíněný trest a uložil mu trest ve výměře 112 dnů odnětí svobody. Rozsudkem ze dne 28. 1. 2009 Vrchní přestupkový soud změnil právní kvalifikaci a rozhodl, že se jedná o přestupek podle § 18 odst. 1 zákona o ochraně před domácím násilím, a nikoli § 18 odst. 3 tohoto zákona. Rovněž zamítl odvolání stěžovatele a potvrdil rozsudek prvního stupně, který tak nabyl právní moci.

Mi. G. na stěžovatele dále podala dne 4. 11. 2008 trestní oznámení za skutky spáchané 3. 11. 2008 a 2. 12. 2008. Policie trestní oznámení doplnila o další skutky, k nimž došlo od února 2005 do listopadu 2008 a věc předala Městskému státnímu zastupitelství v Záhřebu, jež dne 3. 12. 2008 s odkazem mj. na dokumenty, na jejichž základě bylo vedeno předchozí řízení o přestupcích, požádalo vyšetřujícího soudce o zahájení vyšetřování pro čtyři případy

domácího násilí spáchané na bývalé manželce stěžovatele, jeho dvou dcerách a jeho synovi a jeden případ zanedbávání a zneužívání dětí vůči jeho mladší dceři Z. G. Téhož dne byl stěžovatel slyšen vyšetřujícím soudcem za přítomnosti obhájce E. H., kterého si sám zvolil. Obvinění proti němu popřel. Po provedeném dokazování Státní zastupitelství v Záhřebu obvinilo stěžovatele u Městského trestního soudu v Záhřebu (Općinski kazneni sud u Zagrebu, dále jen „Městský soud“) ze čtyř případů domácích násilí podle § 215a chorvatského trestního zákoníku, spáchaných na jeho bývalé manželce, dvou dcerách a jeho synovi; a jednoho případu zanedbávání a zneužívání dítěte podle § 213 trestního zákoníku, spáchané na jeho nezletilé dceři Z. G. Tyto trestné činy byly podle obžaloby spáchaný v období od února 2005 do 3. 11. 2008. Městský soud po provedeném dokazování rozsudkem ze dne 14. 7. 2009 uznal stěžovatele vinným z přečinu zanedbávání a týrání dítěte v jednom bodě ve vztahu k jeho tehdy nezletilé dceři Z. G. Dále byl shledán vinným celkem ve čtyřech případech domácích násilí ve vztahu k jeho dcerám Z. G. a M. G., synovi H. G. a jeho bývalé manželce Mi. G. Zároveň mu byl zrušen podmíněný trest odnětí svobody v délce dvou let, který byl uložen v předchozím trestním řízení (dne 4. 7. 2007) a byl mu uložen souhrnný trest odnětí svobody v trvání pěti let. Bylo mu také uloženo ochranné opatření pro léčení ze závislosti na alkoholu.

Dne 19. 8. 2009 se stěžovatel proti tomuto rozsudku odvolal. Stěžoval si na nesprávné posouzení skutkového stavu a vadné použití vnitrostátního práva. Dopisem z téhož dne odvolal plnou moc, která byla udělena jeho obhájci E. H. a 24. 8. 2009 zaslal městskému soudu dopis s žádostí o nového obhájce, předložil seznam osmi advokátů a požádal, aby je mohl telefonicky kontaktovat. Dne 31. 8. 2009 obhájce E. H. podal za stěžovatele odvolání proti rozsudku soudu prvního stupně a 9. 9. 2009 předseda městského soudu ustanovil S. A. obhájcem stěžovatele. Následně 14. 9. 2009 stěžovatel městskému soudu oznámil, že nedůvěřuje S. A., a uvedl, že nebylo řádně vyhověno jeho žádosti, aby mohl telefonicky kontaktovat tři z požadovaných advokátů. Dne 16. 9. stěžovatel kontaktoval znovu obhájce E. H. a rovněž ho navštívil ve věznici právník D. L., dne 23. 9. 2009 předseda senátu umožnil stěžovateli kontaktovat další dva advokáty, a dne 27. 9. 2009 podal sám stěžovatel proti svému odsouzení dodatečně odvolání a posléze ho ve vězení navštívili dva advokáti, J. M. a A. D. Krajský soud informoval o nařízení zasedání na 2. 11. 2009 pouze bývalého obhájce stěžovatele E. H. a rozsudkem rozhodl o všech podaných odvoláních. Jednal v nepřítomnosti stěžovatele a obhájců E. H. a S. A. Dne 19. 11. 2009 nastoupil stěžovatel do výkonu trestu a poté podal dovolání k Nejvyššímu soudu (Vrhovni sud Republike Hrvatske). Argumentoval mimo jiné tím, že nebyl vyrozuměn o zasedání, na kterém krajský soud přezkoumal jeho odvolání a vydal rozsudek, přestože podle trestního řádu stěžovatel, který se domáhal projednání před soudem druhého stupně, musí být o takovém sezení informován. Pouze jeho bývalý obhájce E. H. byl vyrozuměn, i když ho v té době již nezastupoval. Dne 20. 1. 2010 Nejvyšší soud rozsudek soudu druhého stupně zrušil a věc vrátil pro porušení procesních práv stěžovatele.

Dne 9. 2. 2010 stěžovatel požádal krajský soud, aby mohl telefonicky kontaktovat pět právníků. Tato žádost byla zaregistrována u krajského soudu dne 10. 2. 2010 a postoupena městskému soudu, který ji obdržel dne 15. 2. 2010. Mezitím, dne 12. 2. 2010, krajský soud oznámil stěžovateli a jeho oficiálně jmenovanému obhájci S. A., že zasedání před tímto soudem, na kterém mělo být přezkoumáno stěžovatelovo odvolání, je nařízeno na 16. 2. 2010. Dopisem, který krajský soud obdržel den před zasedáním, stěžovatel požádal soud, aby zasedání na týden odročil. Zároveň požádal o povolení k sebezastupování, protože se „účastnil událostí, z nichž byl obviněn“ a byl povoláním správní právník. Pokud jde o advokáta S. A., uvedl, že ho nezná a že s ním o případu nikdy nemluvil. Přiložil také vyjádření k obviněním, jež proti němu byla vznesena. Předseda senátu dne 16. 2. 2010 umožnil stěžovateli kontaktovat telefonicky pět advokátů uvedených v jeho žádosti, nicméně zasedání krajského soudu se i přesto konalo v původně nařízeném termínu. Stěžovatel, jenž byl v té době stále ve vazbě, nebyl předvolán a jeho oficiálně jmenovaný obhájce S. A. se zasedání nezúčastnil. Zasedání nebyl přítomen ani

příslušný státní zástupce. Krajský soud vydal téměř shodný rozsudek a pouze snížil stěžovateli trest na čtyři roky a tři měsíce odnětí svobody. Ve zbývajících částech zamítl jeho odvolání.

Stěžovatel podal dne 17. 2. 2010 k Nejvyššímu soudu dovolání, které doplnil dne 30. 3. a 18. a 22. 4. 2010, avšak Nejvyšší soud ho rozsudkem ze dne 27. 4. 2010 zamítl. Zabýval se pouze otázkou ne bis in idem v souvislosti s rozsudkem záhřebského přestupkového soudu ze dne 17. 11. 2008. Ústavní soud (Ustavni sud Republike Hrvatske) prohlásil ústavní stížnost podanou stěžovatelem za nepřijatelnou. Dne 16. 3. 2012 byl stěžovatel podmíněně propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

I. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 ODS. 1 A 3 ÚMLUVY

1. Stěžovatel tvrdil, že během řízení před krajským soudem mu nebyl poskytnut dostatečný čas k přípravě obhajoby a bylo mu znemožněno se obhajovat jak samostatně, tak prostřednictvím obhájce, protože byl vyrozuměn o konání veřejného zasedání dne 16. 2. 2010 pouze čtyři dny předem. Rovněž mu nebyla poskytnuta možnost se tohoto zasedání osobně účastnit. Odvolával se na článek 6 odst. 1 a 3 písm. b), c) Úmluvy, jejichž relevantní části zní následovně:

„1. Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě... projednána... soudem.

3. Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva:

(b) mít přiměřený čas a možnosti k přípravě své obhajoby;

(c) obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru nebo, pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují;“

A. Přijatelnost

2. Soud konstatuje, že stížnost stěžovatele není zjevně neopodstatněná ve smyslu článku 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy. Dále poznamenává, že není nepřijatelná z žádných jiných důvodů. Proto musí být prohlášena za přijatelnou.

B. Rozhodnutí ve věci samé

1. *Článek 6 odst. 3 písm. b), c) – právní zastoupení v řízení o odvolání a přiměřený čas a možnosti k přípravě obhajoby*

3. Soud shledává, že stěžovatelova stížnost podle čl. 6 odst. 3 písm. b) Úmluvy úzce souvisí s jeho stížností týkající se jeho práva být zastoupen advokátem v odvolacím řízení. V důsledku toho je třeba společně posoudit otázky, zda bylo respektováno jeho právo na přiměřený čas a možnosti k přípravě obhajoby a jeho právo na zastoupení obhájcem.

(a) Tvrzení stran

4. Stěžovatel tvrdil, že z důvodu krátké doby mezi jeho vyrozuměním o veřejném zasedání a jeho skutečným konáním si nemohl zvolit obhájce a dostatečně připravit svou obhajobu.

76. Vláda trvala na tom, že stěžovatel měl dostatek času a prostředků na přípravu své obhajoby v odvolacím řízení ...

77. Vnitrostátní soudy vyhověly opakovaným žádostem stěžovatele o kontakt s jinými právníky a povolily třem advokátům, aby ho navštívili ve vězení. Stěžovatel byl odpovědný za to, že si nezvolil žádného jiného obhájce.

78. Stěžovatel byl o zasedání odvolacího soudu vyrozuměn čtyři dny předem a vzhledem ke skutečnosti, že odvolací soud rozhodoval o odvoláních podaných v srpnu 2009, nelze tuto lhůtu považovat za nedostatečnou k tomu, aby si mohl připravit svou obhajobu. Navíc, když stěžovatel požádal o odročení zasedání odvolacího soudu o sedm dní, nevysvětlil, z jakých důvodů tak učinil.

(b) Hodnocení soudu

(i) Obecné principy

5. Právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 je nekvalifikovaným právem. To, co představuje spravedlivý proces, nemůže být předmětem jediného neměnného pravidla, ale musí to záviset na okolnostech konkrétního případu. Prvořadým zájmem soudu podle čl. 6 odst. 1 je vyhodnocení celkové spravedlivosti trestního řízení (viz mimo jiné rozsudek velkého senátu ze dne 13. 9. 2016, Ibrahim a ostatní proti Spojenému království, č. 50541/08, bod 250).

80. Soulad s požadavky spravedlivého procesu je třeba zkoumat v každém případě s ohledem na vývoj řízení jako celku, a nikoli na základě izolovaného posouzení jednoho konkrétního aspektu nebo jednoho konkrétního incidentu, ačkoli nelze vyloučit, že by určitý faktor mohl být natolik rozhodující, že by umožnil posoudit spravedlivost soudního řízení již v dřívější fázi řízení. Při hodnocení celkové spravedlivosti řízení Soud zohlední minimální práva uvedená v čl. 6 odst. 3, která jsou příkladem požadavků spravedlivého procesu s ohledem na typické procesní situace, které nastávají v trestních věcech. Lze je tedy chápat jako specifické aspekty konceptu spravedlivého procesu v trestním řízení vymezeného v čl. 6 odst. 1. Tato minimální práva však sama o sobě nejsou cílem: jejich vnitřním záměrem je vždy přispět k zajištění spravedlnosti trestního řízení jako celku (tamtéž, bod 251).

81. Ustanovení čl. 6 odst. 3 písm. b) zaručuje obviněnému „přiměřený čas a možnosti k přípravě své obhajoby“, což implikuje, že věcná obhajoba jeho jménem může zahrnovat vše, co je „nezbytné“ k přípravě na soudní jednání. Obviněný musí mít možnost zorganizovat si obhajobu přiměřeným způsobem a bez omezení, pokud jde o možnost předložit soudu prvního stupně všechny relevantní argumenty obhajoby a ovlivnit tak výsledek řízení (viz rozsudky ze dne 20. 1. 2005, Mayzit proti Rusku, č. 63378/00, bod 78, ze dne 9. 10. 2008, Mojsejev proti Rusku, č. 62936/00, bod 220, ze dne 10. 7. 2012, Gregačević proti Chorvatsku, č. 58331/09, bod 51, a ze dne 16. 5. 2013, Chorniy proti Ukrajině, č. 35227/06, bod 37).

82. Při posuzování, zda měl obviněný dostatek času na přípravu své obhajoby, je třeba vzít v úvahu zejména povahu řízení, jakož i složitost případu a fázi řízení (viz Gregačević, citovaný výše, bod 51, a rozsudek ze dne 10. 2. 1983, Albert a Le Compte proti Belgii, č. 7299/75 a 7496/76, bod 41). V této souvislosti Soud poznamenává, že záruky podle čl. 6 odst. 3 písm. b) jdou nad rámec řízení před Soudem a vztahují se na všechna stádia soudního řízení (viz rozsudek ze dne 24. 7. 2012, D. M. T. a D. K. I. proti Bulharsku, č. 29476/06, bod 81, a Chorniy, citovaný výše, bod 38).

83. Pokud jde o právo na obhájce, Soud připomíná, že právo každého obviněného na účinnou obhajobu prostřednictvím obhájce, který je v případě potřeby oficiálně ustanoven, které je zaručeno v článku 6 odst. 3 písm. c), je základním rysem spravedlivého procesu (viz rozsudek velkého senátu ze dne 27. 11. 2008, Salduz proti Turecku, č. 36391/02, bod 51; rozsudek velkého senátu ze dne 20. 10. 2015, Dvorski proti Chorvatsku, č. 25703/11, bod 76; a rozsudek velkého senátu ze dne 12. 5. 2017, Simeonovi proti Bulharsku, č. 21980/04, bod 112). Ustanovení obhájce však samo o sobě nezajišťuje účinnost právního poradenství, které může klientovi poskytnout. Stát však nemůže nést odpovědnost za každý nedostatek na straně advokáta jmenovaného pro účely právní pomoci. Z nezávislosti advokacie na státu vyplývá, že vedení obhajoby je v zásadě záležitostí mezi obviněným a jeho obhájcem, ať už ustanoveným

v rámci systému právní pomoci, nebo financovaným ze soukromých zdrojů. Příslušné vnitrostátní orgány jsou podle článku 6 odst. 3 písm. c) povinny zasáhnout pouze v případě, že jde o zjevnou nebo dostatečně specifikovanou neschopnost obhájce poskytnout účinnou právní pomoc jiným způsobem (viz rozsudek ze dne 10. 10. 2002, Czekalla proti Portugalsku, č. 38830/97, bod 60, a rozsudek ze dne 21. 7. 2011, Orlov proti Rusku, č. 29652/04, bod 108).

(ii) *Aplikace těchto principů na projednávanou věc*

6. Námitky stěžovatele se týkají odvolacího řízení a odkazují na jeho údajnou nemožnost připravit si obhajobu a zvolit si obhájce v krátké době mezi tím, kdy byl vyrozuměn o konání zasedání u odvolacího soudu a dnem, kdy se uskutečnilo. Soud poznamenává, že prvoinstanční rozsudek byl vydán dne 14. 7. 2009 a byl doručen E. H., obhájci zvolenému stěžovatelem (na rozdíl od situace v rozsudku ve věci Chorniy, citovaný výše, bod 41), dne 13. 8. 2009. Stěžovatel i E. H. podali odvolání a stěžovatel rovněž odvolal plnou moc ve vztahu k E. H. a následně podal několik žádostí, aby mohl kontaktovat další obhájce.

85. Soud konstatuje, že vnitrostátní soudy ustanovily stěžovateli dne 9. 9. 2009 státem financovaného obhájce S. A. Poté, co stěžovatel odvolal plnou moc obhájce E. H., dále namítal, že nedůvěřuje S. A., a požádal soud, aby mu umožnil kontaktovat jiné advokáty. Jeho žádosti bylo vyhověno – kontaktoval několik dalších obhájců a tři z nich ho navštívili ve věznici. Stěžovatel si však jiného obhájce nezvolil.

86. Dne 2. 11. 2009 odvolací soud zamítl odvolání podaná stěžovatelem a obhájcem E. H. a potvrdil rozsudek prvního stupně. Dne 20. 1. 2010 Nejvyšší soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc vrátil. Je třeba zdůraznit, že odvolací soud měl poté rozhodnout o odvoláních podaných stěžovatelem a E. H. dne 19. a 31. 8. 2009 a že v době, kdy Nejvyšší soud vrátil věc odvolacímu soudu, nebylo stěžovateli umožněno podávat další odvolání ani doplňovat svá předchozí podání. Nic nenasvědčuje tomu, a stěžovatel v tomto smyslu nikdy ani nebrojil, že by neměl dostatek času a možností na přípravu svého odvolání, nebo že by v souvislosti s odvoláním neměl k dispozici obhájce nebo že by mu bylo v přípravě jeho odvolání bráněno v jakémkoli jiném ohledu (srov. Chorniy, citovaný výše, bod 40).

87. Soud rovněž zdůrazňuje, že během celého řízení před soudem prvního stupně byl stěžovatel zastoupen obhájcem E. H., kterého si sám zvolil, a měl dostatek času a možností se s tímto advokátem poradit a připravit si obhajobu (naproti tomu srov. rozsudek ze dne 3. 7. 2012, Falcão dos Santos proti Portugalsku, č. 50002/08, bod 44). Rovněž nic nenasvědčuje tomu, že by stěžovatel byl omezen v počtu schůzek se zvoleným obhájcem E. H. v kterékoli fázi řízení nebo v tom, jak dlouho tato setkání trvala (srov. rozsudek ze dne 21. 11. 2017, Lambin proti Rusku, č. 12668/08, bod 45).

88. Proto ve fázi, kdy Nejvyšší soud vrátil věc odvolacímu soudu k novému přezkoumání odvolání stěžovatele a obhájce E. H., stěžovatel již využil služeb jím zvoleného obhájce a měl dostatek času k přípravě obhajoby. V této souvislosti Soud poznamenává, že stěžovatel za pomoci svého obhájce předložil svou obhajobu před vyšetřujícím soudcem, v hlavním líčení před soudem prvního stupně a třikrát svou obhajobu písemně doplnil. Vnitrostátní soudy poskytly stěžovateli dostatečnou možnost zvolit si jiného obhájce, ale on tak neučinil.

89. Stěžovatel ve své ústní a písemné obhajobě, jakož i ve svých odvoláních, případ podrobně rozebral a obsáhle odkázal na všechny hlavní důkazy, včetně znaleckých posudků a svědeckých výpovědí (srov. též výše citovaný rozsudek ve věci Lambin, bod 44).

90. Vzhledem ke zvláštním okolnostem případu má Soud za to, že krátká doba mezi tím, kdy byl stěžovatel vyrozuměn o zasedání odvolacího soudu, a zasedáním, které se skutečně konalo, neomezila jeho právo na přiměřený čas a možnosti k přípravě své obhajoby, resp. jeho právo být v trestním řízení vedeném proti němu právně zastoupen v takovém rozsahu, že by se dalo říci, že neměl výhodu spravedlivého procesu.

7. V tomto ohledu tedy nedošlo k porušení článku 6 odst. 1 a odst. 3 písm. b) a c) Úmluvy.
2. *Článek 6 odst. 3 písm. c) – nepřítomnost stěžovatele na zasedání před odvolacím soudem*

(a) Tvrzení stran

8. Stěžovatel namítal, že jeho nepřítomnost na zasedání před odvolacím soudem konaném dne 16. 2. 2010 byla v rozporu s jeho právem na obhajobu.

93. Vláda tvrdila, že podle příslušného vnitrostátního práva měl odvolací soud možnost rozhodnout, zda umožní stěžovateli účast na zasedání odvolacího soudu. Vzhledem k tomu, že se obžaloba proti rozsudku soudu prvního stupně neodvolala a nebyla předvolána k jednání odvolacího soudu, byla vláda dále toho názoru, že stěžovatel nebyl v nevýhodném postavení. Stěžovatelovo odvolání bylo navíc velmi podrobné a týkalo se především posouzení skutkového stavu. Vzhledem ke všem těmto okolnostem neměl krajský soud důvod jej osobně vyslechnout.

(b) Hodnocení soudu

9. Soud poznamenává, že již v minulosti došlo k porušením čl. 6 odst. 1 a 3 písm. c) Úmluvy ve věcech vedených proti Chorvatsku, které vyvolaly podobný problém jako v tomto případě (viz rozsudky ze dne 25. 4. 2013, Zahirović proti Chorvatsku, č. 58590/11, body 58–64, ze dne 4. 12. 2014, Lonić proti Chorvatsku, č. 8067/12, body 94–102 a ze dne 25. 10. 2016, Arps proti Chorvatsku, č. 23444/12, body 24–29).

95. Ve výše citovaných rozsudcích se Soud zabýval stejnými argumenty, jako jsou argumenty uplatněné vládou v tomto případě. Po přezkoumání všech materiálů, které mu byly předloženy, má Soud za to, že vláda nepředložila žádnou skutečnost nebo argument, které by jej mohly přesvědčit, aby v projednávané věci dospěl k jinému závěru.

96. V souladu s tím shledal, že došlo k porušení článku 6 odst. 1 a odst. 3 písm. c) Úmluvy.

II. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČLÁNKU 4 PROTOKOLU Č. 7 ÚMLUVY

10. Stěžovatel namítal, že byl dvakrát odsouzen za stejný trestný čin. Opřel se o článek 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě, který zní:

„1. Nikdo nemůže být stíhán nebo potrestán v trestním řízení podléhající pravomoci téhož státu za trestný čin, za který již byl osvobozen nebo odsouzen konečným rozsudkem podle zákona a trestního řádu tohoto státu.

2. Ustanovení předchozího odstavce nejsou na překážku obnově řízení podle zákona a trestního řádu příslušného státu, jestliže nové nebo nově odhalené skutečnosti nebo podstatná vada v předešlém řízení mohly ovlivnit rozhodnutí ve věci.

3. Od tohoto článku nelze odstoupit podle článku 15 Úmluvy.”

A. Přijatelnost

11. Soud konstatuje, že stížnost stěžovatele není zjevně neopodstatněná ve smyslu článku 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy. Dále poznamenává, že není nepřijatelná z žádných jiných důvodů. Proto musí být prohlášena za přijatelnou.

B. Rozhodnutí ve věci samé

1. Tvrzení stran

12–100. Stěžovatel tvrdil, že byl dvakrát potrestán za stejný trestný čin, a to jak rozsudkem záhřebského přestupkového soudu, tak rozsudkem městského soudu ze dne 14. 7. 2009. Argumentoval tím, že řízení o přestupku a řízení o trestném činu měly stejný účel, ... že důkazy byly v každém řízení prováděny a hodnoceny samostatně a že sankce, které mu byly uloženy v řízení o přestupku, nebyly zohledněny v trestu, který mu byl nakonec uložen v trestním řízení.

101. Vláda soustředila svou argumentaci na odsouzení stěžovatele v řízení o přestupku ze dne 17. 11. 2008. Trvala na tom, že jeho odsouzení v trestním řízení za čtyři případy domácího násilí a jeden případ zanedbávání a zneužívání dětí v období téměř tří let (od roku 2005 do 3. 11. 2008) nelze považovat za stejné jako jeho odsouzení v řízení o přestupku pro jeden případ domácího násilí za události ze dne 3. a 4. 11. 2008.

(...)

2. *Hodnocení soudu*

(a) **K tomu, zda všechna dotčená řízení měla trestněprávní charakter**

13. Ve srovnatelných případech proti Chorvatsku, které se týkaly přestupků, soud rozhodl na základě tzv. „Engelových kritérií“ (viz rozsudek ze dne 8. 6. 1976, Engel a ostatní proti Nizozemsku, č. 5100/71 a další), že řízení o přestupcích bylo „trestního“ charakteru pro účely článku 4 Protokolu č. 7 (viz rozsudek ze dne 8. 10. 2020, Bajčić proti Chorvatsku, č. 67334/13, body 27–28; a v kontextu stížnosti podle článku 6 rozsudek ze dne 10. 7. 2014, Marčan proti Chorvatsku, č. 40820/12, bod 33).

106. S přihlédnutím k povaze předmětného trestného činu spolu s přísností trestu nevidí Soud důvod odchýlit se od závěru, ke kterému v těchto předchozích věcech dospěl, a má za to, že obě řízení v projednávané věci se týkala „trestní“ věci v autonomním smyslu čl. 4 Protokolu č. 7.

(b) **K tomu, zda byly činy, pro něž byl stěžovatel stíhán, totožné (*idem*)**

14. Pojem „totožný trestný čin“ – *idem* je prvek zásady *ne bis in idem* v článku 4 Protokolu č. 7 – byl vymezen v rozsudku velkého senátu ze dne 10. 2. 2009, Sergey Zolotukhin proti Rusku, č. 14939/03, body 78–84. V návaznosti na zásady přijaté v tomto rozsudku je zřejmé, že určení toho, zda se jednalo o totožné přechiny (tamtéž), závisí spíše na posouzení skutkového stavu (tamtéž, bod 84), než např. na formálním posouzení spočívajícím ve srovnání „podstatných znaků“ spáchaných činů. Zákaz v článku 4 Protokolu č. 7 Úmluvy se týká stíhání nebo soudního řízení za druhý „trestný čin“, pokud tento vyplývá ze stejného nebo v podstatě totožného skutku (tamtéž, bod 82). Podle názoru Soudu jsou skutková zjištění týkající se jak přestupku, pro který byl stěžovatel již odsouzen, tak trestného činu, z něhož je obviněn, vhodným výchozím bodem pro posouzení otázky, zda byly skutkové okolnosti v obou řízeních totožné nebo v podstatě stejné (viz v této souvislosti rozsudek ve věci Sergey Zolotukhin, citovaný výše, bod 83). Šetření Soudu by se proto mělo zaměřit na ty skutečnosti, které tvoří soubor konkrétních skutkových okolností týkajících se téhož obviněného a jsou neoddelitelně propojené v čase a místě, jejichž existence musí být prokázána za účelem odsouzení nebo zahájení trestního stíhání (tamtéž, bod 84).

108. V projednávané věci byl stěžovatel nejprve odsouzen v přestupkovém řízení za dva samostatné skutky – rozsudkem ze dne 16. 1. 2008 za skutek, ke kterému došlo dne 10. 1. 2008, a poté rozsudkem ze dne 17. 11. 2008 za skutek ze dne 3. 11. 2008.

109. Následně byl stěžovatel v trestním řízení obviněn a dne 14. 7. 2009 shledán vinným ze čtyř případů domácího násilí spáchaných na jeho rodinných příslušnících v období od února 2005 do listopadu 2008, i když odsouzení stěžovatele v trestním řízení výslovně neodkazovalo

na žádnou konkrétní událost ze dne 10. 1. 2008, jednoznačně zahrnovalo období mezi únorem 2005 a listopadem 2008, čímž implicitně pokrylo všechny události, které se během této doby mohly stát.

110. Na druhé straně rozsudek trestního soudu výslovně odkazuje na událost ze dne 3. 11. 2008, za níž byl stěžovatel dne 17. 11. 2008 uznán vinným v přestupkovém řízení. Jak rozhodnutí vydané v přestupkovém řízení ze dne 17. 11. 2008, tak rozsudek vydaný v trestním řízení ze dne 14. 7. 2009 odkazují na stejná slova, která stěžovatel pronesl na adresu své dcery a bývalé manželky, a na jejich fyzické napadení stěžovatelem. V obou rozhodnutích jsou tyto skutečnosti popsány téměř totožně a jasně odkazují na stejné události ze dne 3. 11. 2008.

111. Soud zároveň poznamenává, že obžaloba v trestním řízení obsahovala řadu dalších skutečností, které rozhodnutí v napadeném řízení o přestupcích neobsahuje, a to činy domácího násilí vůči stěžovatelově mladší dceři Z. G., a jeho synovi H. G., jakož i to, že k násilnému chování stěžovatele docházelo po delší dobu. Trestní řízení se tedy týkalo trestného činu domácího násilí ve smyslu § 215a trestního zákoníku. Trestní rozsudek ve skutečnosti vymezil několik případů stěžovatelova násilného chování vůči členům jeho rodiny a výslovně uvedl, že takové jednání vyvrcholilo incidentem ze dne 3. 11. 2008. Z uvedeného vyplývá, že zahrnutí incidentu ze dne 3. 11. 2008 vymezuje pouze jeden z případů – ten nejnásilnější – zavřehodného chování stěžovatele, které přetrvávalo po dobu přibližně tří let a vyvolalo u členů jeho rodiny strach, úzkost a obavy o jejich život. Jinými slovy, vnitrostátní soudy se snažily prokázat, že jednání stěžovatele, které bylo mnohokrát sankcionováno v přestupkovém řízení, nakonec dosáhlo takové hranice závažnosti, aby bylo posouzeno a potrestáno podle norem trestního práva.

15. Soud poznamenává, že skutečnosti, za které byl stěžovatel již odsouzen ve dvou napadených řízeních o přestupcích, tvořily nedílnou součást následného trestního řízení. Soud tak uznává, že skutkový stav v trestním řízení byl zčásti shodný se skutkovým stavem v přestupkových řízeních. S ohledem na to musí být odstraněno jakékoli případné svévolné počínání ze strany vnitrostátních soudů, jež by bylo v rozporu se zásadou *ne bis in idem*, k němuž došlo v tomto řízení. Soud proto přistoupí k přezkoumání toho, zda nedošlo ke zdvojení (*bis*) řízení v rozporu s článkem 4 Protokolu č. 7.

(c) K tomu, zda došlo ke zdvojení řízení (*bis*)

16. Jak vysvětlil velký senát v rozsudku ze dne 15. 11. 2016, A. a B. proti Norsku, č. 24130/11 a 29758/11, bod 130, článek 4 Protokolu č. 7 nebrání vedení dvojího řízení za předpokladu splnění určitých podmínek. Zejména platí, že má-li Soud dospět k závěru, že nedošlo k opakování soudního řízení nebo trestu (*bis*), které zakazuje článek 4 Protokolu č. 7, je žalovaný stát povinen přesvědčivě prokázat, že daná kombinovaná řízení vykazují „dostatečně těsnou věcnou a časovou spojitost“. Jinými slovy, je třeba prokázat, že k jejich sloučení došlo uceleně tak, aby obě řízení tvořila souvislý celek. To znamená nejen to, že sledované účely i použité prostředky se musejí vzájemně věcně doplňovat a být spojeny v čase, ale také to, že možné důsledky takové organizace právního řešení daného jednání musejí být ve vztahu k dotčenému jednotlivci přiměřené a předvídatelné (tamtéž, bod 130). Pokud jde o podmínky, které je třeba splnit, aby byla kombinovaná trestní a správní řízení považována za dostatečně věcně a časově propojená, a tedy souladná s kritériem *bis* dle článku 4 Protokolu č. 7, lze příslušné úvahy vyplývající z judikatury Soudu, jež je uvedena výše, shrnout následovně. Mezi významné faktory pro stanovení, zda existuje dostatečně úzká věcná spojitost, patří:

– zda obě samostatná řízení sledují vzájemně se doplňující cíle, a tedy zda se týkají, nikoli pouze *in abstracto*, ale také *in concreto*, různých aspektů daného protispolečenského jednání;

– zda je kombinace daných řízení předvídatelným důsledkem téhož postihovaného jednání, a to v právu i v praxi (idem);

– zda jsou příslušná řízení vedena takovým způsobem, kterým se v maximální možné míře zabrání opakování při shromažďování a hodnocení důkazů, zejména skrze odpovídající vzájemnou součinnost mezi jednotlivými příslušnými orgány, díky které se prokázané skutkové okolnosti využijí i v druhém řízení;

– a především, zda je sankce uložená v řízení, které bylo skončeno jako první, zohledněna v řízení, které je skončeno jako poslední, s cílem zamezit, aby byl dotčený jednotlivec v konečném důsledku vystaven nadměrné zátěži, přičemž pravděpodobnost posledně zmiňovaného rizika je nejnižší, pokud existuje mechanismus započtení, kterým se zajistí přiměřenost celkové výše všech uložených sankcí (tamtéž, body 131–132).

114. Soud na úvod opakuje, že státy mají pozitivní závazek podle článků 3 a 8 Úmluvy poskytnout a udržovat odpovídající právní rámec garantující ochranu před akty domácího násilí (viz rozsudek ze dne 11. 7. 2017, Ž. B. proti Chorvatsku, č. 47666/13, body 47 a 49). Pokud jde o přiměřenost právního rámce ochrany před domácím násilím, Soud konstatuje, že v příslušných mezinárodních materiálech panuje shoda v tom, že k poskytnutí účinné ochrany obětem domácího násilí jsou nezbytná komplexní právní a jiná opatření. Mezi tato opatření patří zejména kriminalizace násilných činů v rodině poskytováním účinných, přiměřených a odrazujících sankcí (tamtéž, bod 51).

115. Soud dále poznamenává, že smluvní státy mají ve svých právních systémech různé přístupy ke kriminalizaci domácího násilí. Již rozhodl, že legislativní řešení stanovená trestním zákonem a zákonem o přestupcích platnými v rozhodné době v Chorvatsku se nejeví býti v rozporu s příslušnými mezinárodními standardy (viz výše citovaný rozsudek ve věci Ž. B., body 38–39 a 56). Soud taktéž opakuje, že bylo na vnitrostátních orgánech, aby posoudily skutková zjištění a rozhodly v souladu s vnitrostátním právem tak, jak jej vykládají vnitrostátní soudy, jak by mělo být jednání stěžovatele kvalifikováno a stíháno (viz rozsudek velkého senátu ze dne 27. 1. 2015, Rohlena proti České republice, č. 59552/08, bod 55).

17. V této souvislosti Soud poznamenává, že domácí násilí je zřídka jednorázovým incidentem; obvykle zahrnuje kumulativní a vzájemně propojené fyzické, psychické, sexuální, emocionální, verbální a finanční zneužívání blízkého člena rodiny nebo partnera přesahující rámec ojedinělého případu (viz rozsudek ze dne 9. 7. 2019, Volodina proti Rusku, č. 41261/17, bod 71). Opakování po sobě jdoucích epizod násilí v osobních vztazích nebo uzavřených okruzích představuje konkrétní kontext a dynamiku domácího násilí (viz tamtéž, bod 86; a rozsudek velkého senátu ze dne 15. 6. 2021, Kurt proti Rakousku, č. 62903/15, bod 164). Soud tedy již uznal, že domácí násilí lze chápat jako zvláštní formu trvajících trestného činu charakterizovaného opakujícím se vzorcem chování (viz výše citovaný rozsudek ve věci Rohlena, bod 72; a rozsudek ze dne 26. 3. 2013, Valiulienė proti Litvě, č. 33234/07, bod 68), ve kterém každý jednotlivý incident tvoří stavební kámen širšího vzorce.

117. S ohledem na výše uvedené Soud konstatuje, že chorvatský zákonodárce se v rozhodné době rozhodl regulovat společensky nežádoucí násilné chování vůči rodinným příslušníkům jako integrovaný duální systém. Ojedinělý případ domácího násilí, který se nerovnal jinému trestnému činu postižitelnému podle trestního zákona, mohl být sankcionován jako přestupek domácího násilí. Takový přestupek byl zaměřen převážně na ojedinělé incidenty a pokrýval širší škálu chování mimo hranice tradičního trestního práva. Tam, kde existoval určitý vzorec jednání, trestní zákoník v rozhodné době poskytoval možnost podat obžalobu pro trestný čin domácího násilí, jak je definován v § 215a chorvatského trestního zákoníku. Nejvyšší soud Chorvatska vyložil § 215a trestního zákoníku ve znění platném v rozhodné době při podobných okolnostech, jež panovaly i v nyní projednávané věci, jako trvajících trestný čin, jehož cílem je řešit opakované a trvajících chování v mezilidských vztazích (viz bod 69 výše; viz. též rozsudek ve věci Rohlena, citovaný výše, bod 72).

118. Soud poznamenává, že účelem přestupkového řízení bylo poskytnout rychlou reakci na konkrétní incident domácího násilí, který sám o sobě nepředstavoval trestný čin ve smyslu trestního zákoníku, aby se včas a účinně zabránilo další eskalaci násilí v rodině a došlo k ochraně obětí. Tak tomu bylo ve věci stěžovatele v několika různých případech. Jakmile protiprávní jednání stěžovatele dosáhlo určité úrovně závažnosti, bylo proti němu zahájeno trestní řízení, jehož cílem bylo komplexním způsobem řešit přetrvávající násilnou situaci (viz *mutatis mutandis* rozsudek ze dne 14. 10. 2010, A. proti Chorvatsku, č. 55164/08, bod 76). Jednotlivé události sankcionované ve dvou napadených řízeních o přestupcích spolu s dalšími událostmi vykazovaly určitý vzorec chování a přispěly k posouzení závažnosti trestného jednání stěžovatele a pouze jako celek odrážely kumulativní dopad na jeho oběti. Za těchto okolností nemá Soud důvod zpochybňovat příčiny takové částečné duplicity řízení, která sledovala obecný zájem rychlé a přiměřené reakce na domácí násilí, které má zvláště škodlivé účinky na oběť, rodinu a společnost, a to postupným zesilováním činnosti státu. Soud poznamenává, že takové dvojí řízení představovalo doplňkovou reakci na společensky nepřijatelné jednání spočívající v domácím násilí (srovnej rozsudek ze dne 6. 6. 2019, Nodet proti Francii, č. 47342/14, bod 48).

119. Soud dále zdůraznil, že duplicita řízení a sankcí může být povolena pouze za podmínek stanovených a taxativně definovaných jasnými a přesnými pravidly umožňujícími jednotlivcům předvídat, které činy nebo opomenutí by mohly být předmětem takového zdvojení řízení a sankcí, čímž je zajištěno, že právo zaručené článkem 4 Protokolu č. 7 nebude jako takové zpochybněno a bude zachována právní jistota. Pokud jde o otázku, zda byla pro stěžovatele dualita řízení předvídatelná, Soud poznamenává, že poté, co se stěžovatel při řadě příležitostí choval násilně vůči blízkým rodinným příslušníkům, si měl být vědom toho, že jeho chování mohlo mít důsledky, jako např. zahájení přestupkového řízení pro konkrétní jednotlivou událost podle zákona o ochraně před domácím násilím a trestního řízení pro soustavné a opakované domácí násilí kriminalizované podle trestního zákoníku.

18. Ke způsobu vedení řízení Soud uvádí, že trestní soud vzal na vědomí všechny předchozí rozsudky o přestupcích stěžovatele a použil některé listinné důkazy z těchto řízení (např. vyšetření na alkohol v krvi ze dne 4. 11. 2008). Skutečnost, že trestní soud znovu rozhodl o výsledku některých svědků, např. Mi. G. a M. G. v hlavním líčení, lze považovat za nedílnou součást trestního řízení a požadavek na ochranu práv obviněného podle článku 6 Úmluvy. Soud proto dospěl k závěru, že interakce a koordinace mezi oběma soudy byla přiměřená a že obě řízení tvořila soudržný celek (viz a contrario rozsudek ze dne 30. 4. 2015, Kapetanios a ostatní proti Řecku, č. 3453/12, body 65–74, kde byli stěžovatelé nejprve zproštěni obžaloby v trestním řízení a později dostali vysoké správní sankce za stejné chování). V důsledku toho stěžovatel nebyl znevýhodněn kvůli duplicitě řízení nad nezbytně nutný rámec.

121. Pokud jde o uložené sankce, Soud nejprve poznamenává, že každé odsouzení stěžovatele za přešůpek zohledňovalo trest, který mu byl uložen v předchozím řízení o přestupcích. Následně trestní soud výslovně uznal, že stěžovatel byl již potrestán v pěti řízeních o přestupcích. Od jeho trestu rovněž odečetl dobu, kterou stěžovatel strávil ve vazbě na základě dvou odsouzení za přešůpky ze dne 10. 1. 2008 a 17. 11. 2008. Vnitrostátní soudy proto aplikovaly zásadu započtení trestu a zajistily, aby celková výše trestů uložených stěžovateli byla přiměřená závažnosti spáchaného trestného činu (srov. rozsudek ve věci A. a B., citovaný výše, bod 144; rozsudek ze dne 20. 5. 2014, Glantz proti Finsku, č. 37394/11, bod 61, a rozsudek ze dne 20. 5. 2014, Nykänen proti Finsku, č. 11828/11, bod 51). Nelze tedy říci, že by stěžovatel byl vystaven nadměrné zátěži (viz příslušná kritéria stanovená ve věci A. a B. proti Norsku, citovaná v bodě 113 výše).

122. Konečně, pokud jde o časovou souvislost mezi různými druhy řízení, Soud poznamenává, že časový prvek ve specifickém kontextu domácího násilí s ohledem na jeho specifickou povahu nabývá zvláštního významu. V této souvislosti je důležité, aby vnitrostátní

trestněprávní systém účinně řešil případy domácího násilí jednotlivě i v jejich souhrnu, a to tak, že bude mít adekvátní odstrašující mechanismy schopné zajistit účinnou prevenci proti protiprávním činům (viz např. rozsudek ze dne 23. 5. 2017, Bálšan proti Rumunsku, č. 49645/09, body 71 a 87; viz také bod 71 výše). V tomto případě, jak již bylo uvedeno, orgány zasáhly, když byly informovány, pokaždé, když došlo v rodině stěžovatele k nahodilému incidentu domácího násilí, aby poskytly okamžitou pomoc obětem. Poté, co řada incidentů, k nimž došlo v relativně blízké časové souvislosti, konkrétně v období asi tří let, dosáhla určitého stupně závažnosti a „vyvrcholila“ v roce 2008, tak vnitrostátní orgány zahájily poslední přestupkové řízení a zhruba měsíc poté trestní řízení pro trvajících přečin domácího násilí podle § 215a trestního zákoníku. Trestní řízení ve skutečnosti začalo dne 3. 12. 2009, poté, co Přestupkový soud v Záhřebu uznal stěžovatele vinným přestupkem domácího násilí v souvislosti s posledním incidentem a byl obžalován dne 26. 1. 2009. Dva dny předtím rozsudek v přestupkovém řízení nabyl právní moci. Případná nevýhoda, která by pro stěžovatele mohla plynout ze souběžného vedení těchto dvou řízení v krátké době, byla tedy zanedbatelná. Trestní řízení poté pokračovalo osm měsíců před soudem prvního stupně a dalšího dva a půl roku před odvolacím soudem a u Ústavního soudu. Soud je tedy spokojen s tím, že jednotlivá řízení byla dostatečně časově propojena, takže následné zahájení trestního stíhání nemohlo být považováno za zatěžující (viz výše uvedený rozsudek A. a B. proti Norsku, bod 151; a rozsudek ze dne 18. 5. 2017, Johannesson a ostatní proti Islandu, č. 22007/11, bod 54, a Kapetanios, citovaný výše, bod 67).

19. Závěrem, podle názoru Soudu, cíle trestu, kdy se řeší různé aspekty téhož jednání, by měly být posuzovány jako celek a v daném případě byly realizovány prostřednictvím dvou předvídatelných komplementárních typů řízení, které byly dostatečně propojené věcně a časově, jak vyžaduje judikatura Soudu, aby mohly být považovány za součást integrálního systému sankcí podle chorvatského práva za trestné činy spojené s domácím násilím. Mezi soudy v těchto řízeních existovala přiměřená míra součinnosti a uložené tresty dohromady nezpůsobily stěžovateli nadměrnou zátěž, ale byly přiměřené závažnosti trestného činu. S ohledem na výše uvedené Soud neshledal žádné zneužití práva státu při ukládání trestu (*jus puniendi*), ani nemohl dospět k závěru, že by stěžovatel utrpěl nepřiměřenou újmu vyplývající z duplicity řízení a trestů v rámci trestního řízení pro trvajících trestný čin domácího násilí, jež bylo vedeno po pěti předchozích odsouzeních v řízení o přestupcích za jednotlivé skutky, které byly nedílnou součástí vzorce chování stěžovatele (viz a contrario, rozsudek ve věci Kapetanios a Ostatní, citovaný výše, body 65–74). Tato řízení a sankce tvořily spíše souvislý a přiměřený celek, který umožňoval postihnout jak samostatné činy stěžovatele, tak vzorce jeho chování, a to účinným, přiměřeným a odrazujícím způsobem (viz *mutatis mutandis*, A. a B. proti Norsku, citovaný výše, body 112, 130 a 147 a Bajčić, citovaný výše, bod 46).

20. Z toho vyplývá, že nedošlo k porušení článku 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě.

(...)

VÝROK

Z těchto důvodů soud:

1. *Prohlašuje* stížnost za přijatelnou;
2. *Rozhoduje*, že nedošlo k porušení článku 6 odst. 1, odst. 3 písm. b) a c), pokud jde o nepřiměřenost lhůty, již měl stěžovatel na přípravu obhajoby před zasedáním odvolacího soudu;
3. *Rozhoduje*, že došlo k porušení článku 6 odst. 1 a odst. 3 písm. c) Úmluvy, pokud jde o nepřítomnost stěžovatele na zasedání odvolacího soudu;
4. *Rozhoduje*, že nedošlo k porušení článku 4 Protokolu č. 7 Úmluvy.

(...)

(zpracoval Mgr. Josef Zelinka)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
VELKÝ SENÁT
10. 12. 2021
VĚC MARIYA ABDI IBRAHIM PROTI NORSKU
(rozsudek ve věci Mariya Abdi Ibrahim proti Norsku,
stížnost č. 12567/13)

Dotčený článek Úmluvy:

čl. 8

čl. 9

čl. 2 protokolu 1

Odkazy na českou právní úpravu:

čl. 10, 15 a 32 Listiny základních práv a svobod

§ 794–835 a § 958–970 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Klíčová slova:

Náboženské vyznání – osvojení – pěstounská péče – respektování rodinného života – styk rodičů s nezletilými dětmi

Autorský komentář:

V předkládaném rozhodnutí se Soud z hlediska čl. 8 a 9 Úmluvy zabýval posouzením, do jaké míry národní soudy respektovaly přání matky muslimského vyznání, aby v průběhu pěstounské péče nebyly zpřetrhány vazby v původní rodině a aby byla zachována kulturní a náboženská sounáležitost dítěte s matkou. Všímá si, do jaké míry mělo na konečné zpřetrhání vazeb mezi biologickou matkou a dítětem vliv rozhodnutí národních soudů o četnosti styků mezi nimi v průběhu pěstounské péče. Vrchnímu soudu (složenému ze tří profesionálních soudců, psychologa a laického soudce) vyčítá, že důraz kladl spíše na práva pěstounů (křesťanského vyznání) než biologické matky. Pozornost věnuje i chybnému posouzení nejlepšího zájmu dítěte, když dospívá k závěru, že řízení, v němž bylo rozhodováno o zbavení rodičovské odpovědnosti a nahrazení souhlasu rodiče s osvojením, vykazuje známky, že se národní orgány nepokusily doopravdy vyvažovat různé zájmy dítěte a jeho biologické rodiny, ale zaměřily se výhradně na zájmy dítěte, místo aby se pokusily najít průsečík mezi různými zájmy, a vůbec se nezabývaly možností zachování kontaktu s biologickou rodinou. Navzdory tomu, že národní orgány se neúspěšně pokoušely umístit nezletilého do muslimské pěstounské péče, shledal porušení čl. 8 Úmluvy, neboť okolnosti případu nebyly natolik výjimečné, že by odůvodňovaly úplné a definitivní přerušování vazeb mezi dítětem a stěžovatelkou.

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatelka pochází ze Somálska. V roce 2009 opustila těhotná domov a odjela ke strýci do Keni, kde v listopadu téhož roku porodila – sama ještě nezletilá – syna X. V únoru 2010 stěžovatelka odcestovala se synem nejprve do Švédska a následně do Norska, kde požádala o azyl.

V září 2020 se stěžovatelka se synem přestěhovali do pobytového centra pro rodiče s dětmi. Zaměstnanci zařízení uvědomili orgán sociálně-právní ochrany dětí o tom, že se domnívají, že

dítě je se stěžovatelkou v ohrožení života. X. byl umístěn do péče pěstounky norského původu, neboť se nepodařilo zajistit žádnou pěstounskou rodinu somálského původu.

Dne 10. 12. 2010 Krajský úřad sociální péče rozhodl o odebrání X. z péče matky. Rozhodnutí odůvodnil zejména neuspokojivým psychickým vývojem dítěte, které strádalo po fyzické i psychické stránce. Dále uvedl, že stěžovatelka jako matka neobstojí, a nelze proto zvažovat ani žádná mírnější opatření. Stanovil, že matka se smí se synem vídat čtyřikrát ročně pod dohledem, neboť pěstounka vypověděla, že dítě bylo po posledním kontaktu s matkou silně rozrušené. Dospěl dále k závěru, že pokud jde o výběr pěstounské rodiny, zásadní je, aby byla schopna reagovat na výjimečné psychologické potřeby dítěte. Krajský úřad zvážil umístění dítěte u sestřince matky, ale měl za to, že by matka nerespektovala omezený kontakt, což by nebylo v zájmu dítěte.

Dne 13. 12. 2010 byl X. svěřen do pěstounské péče norské křesťanské rodiny.

Stěžovatelka se odvolala proti rozhodnutí o odebrání syna z péče a dále eventuálně požadovala, aby byl syn alespoň umístěn u somálské nebo muslimské rodiny. Druhý z návrhů však v průběhu řízení vzala zpět.

Dne 6. 9. 2011 okresní soud potvrdil rozhodnutí o odebrání X. z péče stěžovatelky, ale rozšířil jejich styk na šest setkání ročně v délce jedné hodiny. Soud shledal, že X. by měl zůstat v kontaktu se svými kořeny, ale nepovažoval za vhodný častější kontakt s matkou.

Stěžovatelka se opakovaně dožadovala před orgánem sociálně-právní ochrany dětí, aby bylo zajištěno, že X. bude vychováván tak, aby ctil hodnoty, které jsou pro stěžovatelku důležité – např. aby nekonzumoval vepřové maso a aby nedocházel s rodinou do kostela.

Dne 11. 9. 2013 orgán sociálně-právní ochrany dětí podal návrh na zbavení matky rodičovské odpovědnosti a nahrazení souhlasu matky s osvojením, případně na zákaz kontaktu matky s dítětem. Pěstouni požádali o osvojení X.

Dne 21. 3. 2014 Krajský úřad sociální péče rozhodl o zbavení matky rodičovské odpovědnosti a nahrazení jejího souhlasu s osvojením X. Shledal, že X. je natolik navázán na svou pěstounskou rodinu, že by nebylo možné jej z rodiny odebrat a zároveň uvedl, že je zřejmé, že matka nebude nikdy schopna o dítě pečovat. Osvojení shledal nejlepším řešením pro dítě, protože tak budou posílena práva dítěte a stane se právoplatným členem rodiny. Uvedl sice, že by X. mohl benefitovat z kontaktu s matkou, protože by tak zůstal v kontaktu se svými kořeny. To však nelze mít za dostatečný důvod pro nepovolání osvojení.

Dne 21. 11. 2014 okresní soud potvrdil rozhodnutí Krajského úřadu sociální péče. Rozsudek byl potvrzen vrchním soudem dne 27. 5. 2015. Soudy považovaly za nejlepší řešení v zájmu dítěte, aby jeho situace byla permanentně vyřešena, čímž se předejde také dalším sporům matky a pěstounů ohledně náboženství. Zatímco pěstouni plánovali dítě pokřtít, matka trvala na tom, aby X. dodržoval muslimské tradice, byl obřezán a navštěvoval muslimskou školu. Soudy dále shledaly, že dítě potřebuje trvalé umístění, domnívaly se, že případná budoucí snaha matky získat chlapce zpět do své péče by byla pro dítě škodlivá.

Dovolání stěžovatelky k Nejvyššímu soudu bylo odmítnuto dne 23. 9. 2015.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

I. NAMÍTANÉ PORUŠENÍ ČLÁNKŮ 8 A 9 ÚMLUVY A ČLÁNKU 2 PROTOKOLU 1 K ÚMLUVĚ

83. Stěžovatelka si v první řadě stěžovala na to, že byla zbavena rodičovských práv k synovi X. a byl nahrazen její souhlas s jeho osvojením pěstounskými rodiči, čímž bylo porušeno její právo na rodinný život zaručené článkem 8 Úmluvy, který stanoví:

„1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.

2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

84. Nadto si stěžovatelka stěžovala také na výše uvedená opatření, která vedla k porušení jejího práva na svobodu vyznání zaručeného článkem 9 Úmluvy, který stanoví:

„1. Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání; toto právo zahrnuje svobodu změnit své náboženské vyznání nebo přesvědčení, jakož i svobodu projevat své náboženské vyznání nebo přesvědčení sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, bohoslužbou, vyučováním, prováděním náboženských úkonů a zachováváním obřadů.

2. Svoboda projevat náboženské vyznání a přesvědčení může podléhat jen omezením, která jsou stanovena zákony a která jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu veřejné bezpečnosti, ochrany veřejného pořádku, zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

V řízení před velkým senátem stěžovatelka dále odkazovala též na článek 2 Protokolu 1 k Úmluvě, který stanoví:

„Nikomusmí být odepřeno právo na vzdělání. Při výkonu jakýchkoli funkcí v oblasti výchovy a výuky, které stát vykonává, bude respektovat právo rodičů zajišťovat tuto výchovu a vzdělání ve shodě s jejich vlastním náboženským a filozofickým přesvědčením.“

(...)

C. Posouzení Soudem

1. Rozsah přezkumu před velkým senátem

130. Soud připomíná, že obsah a rozsah případu předloženého velkému senátu je určen rozhodnutím senátu o přijatelnosti. To znamená, že velký senát nemůže přezkoumat ty části stížnosti, které byly prohlášeny nepřijatelnými senátem (viz např. rozsudek ze dne 4. 12. 2018, Inseher proti Německu, č. 10211/12 a 27505/14, bod 100). V projednávané věci velký senát poznamenává, že senát rozhodl o přijatelnosti stížnosti předložené stěžovatelkou (viz bod 3 výše) v rozsahu, v jakém se týkala zbavení rodičovských práv a možnosti udělit souhlas s osvojením svého syna X., o nichž bylo prvně rozhodnuto Krajským úřadem sociální péče dne 21. 3. 2014; rozhodnutí bylo potvrzeno odvolacím orgánem (viz, mimo jiné, body 14–30, 34 a 36 rozsudku senátu).

131. Velký senát shledává, že X. byl vzat do nouzové pěstounské péče v roce 2010 (viz bod 17 výše) a následně do běžné pěstounské péče rozhodnutím Krajského úřadu sociální péče ze dne 10. 12. 2010 (viz bod 20 výše). Stejným rozhodnutím bylo stěžovatelce přiznáno právo styku s dítětem, a to v rozsahu čtyř krátkých setkání pod dohledem za rok (viz bod 22 výše). Proti tomuto rozhodnutí se odvolala. Rozhodnutí bylo potvrzeno dne 6. 9. 2011 rozsudkem okresního soudu, rozsah styku byl však rozšířen na jednu hodinu šestkrát za rok (viz bod 29 výše). Neboť se stěžovatelka proti uvedenému rozhodnutí neodvolala, rozsudek okresního soudu nabyl právní moci uplynutím lhůty k odvolání.

132. Shrnutá řízení z let 2010 a 2011 nebyly předmětem stížnosti stěžovatelky v rozsahu, v jakém byla prohlášena přijatelnou senátem, a Soud proto nemá pravomoc přezkoumat soulad těchto okolností s článkem 8 Úmluvy. Totéž platí také o rozhodnutí, jimiž byla omezena práva stěžovatelky na styk s X., která byla vydána před zahájením řízení o osvojení v roce 2013 (viz bod 32 výše).

133. Nicméně při přezkumu řízení týkajícího se rozhodnutí Krajského úřadu sociální péče ze dne 21. 3. 2014 a rozhodnutí o odvoláních proti tomuto rozhodnutí, zejména pak rozsudku

okresního soudu ze dne 21. 11. 2014, rozsudku vrchního soudu ze dne 27. 5. 2015 a rozhodnutí Odvolacího výboru Nejvyššího soudu ze dne 23. 9. 2015, Soud musí tato řízení přezkoumat v širším kontextu, což znamená, že bude do jisté míry přihlížet též k rozhodnutím a řízením, která těmto rozhodnutím předcházela (viz obdobně rozsudek velkého senátu ze dne 10. 9. 2019, Strand Lobben a ostatní, č. 37283/13, bod 148). Jak bylo uvedeno norským Nejvyšším soudem (viz body 62–66 výše), v případech, jako je tento, je důležité, zda příslušné národní orgány vzaly od samého počátku v úvahu veškeré relevantní požadavky plynoucí z článku 8 Úmluvy tak, jak se odráží v národním právu, a dalších nástrojů mezinárodního práva, jakým je například Úmluva o právech dítěte (viz rozsudek ze dne 22. 12. 2020, M. L. proti Norsku, č. 64639/16, bod 98).

2. Právní kvalifikace stížnosti stěžovatelky

134. Hlavním důvodem žádosti stěžovatelky o předložení věci velkému senátu byla skutečnost, že všechny její námitky byly posouzeny výlučně pod článkem 8 Úmluvy, a nikoliv částečně též pod článkem 9 Úmluvy, jak navrhovala (viz bod 34 rozsudku senátu).

135. Soud shledává, že stížnosti stěžovatelky pod články 8 a 9 Úmluvy se týkají téhož opatření, tedy zbavení rodičovské odpovědnosti k X. a nahrazení souhlasu s osvojením X. jeho pěstounskou rodinou. To platí taktéž pro její další námitky vznesené před velkým senátem ve vztahu k článku 2 Protokolu 1 Úmluvy. Taktéž shledává, že X. sám není stěžovatelem v této věci.

136. V této souvislosti Soud připomíná, že stížnost sestává ze dvou částí: skutkových tvrzení a právních argumentů. S ohledem na princip *iura novit curia* Soud není vázán právním výkladem, k němuž dospěl stěžovatel, a je v jeho pravomoci rozhodnout o právní kvalifikaci skutkových okolností tvrzených ve stížnosti a posoudit stížnost podle jiných ustanovení Úmluvy, než navrhuje stěžovatel (viz rozsudek velkého senátu ze dne 20. 3. 2018, Radomilja a ostatní proti Chorvatsku, č. 37685/10 a 22768/12, bod 126).

137. Jakkoliv opatření, která jsou přezkoumávána v této věci, jsou podle judikatury Soudu vždy přezkoumávána pod článkem 8 Úmluvy, vyvstává otázka, zda a do jaké míry by stížnostní námitky měly být posouzeny taktéž pod článkem 9 Úmluvy a článkem 2 Protokolu 1.

138. Pokud jde o druhé citované ustanovení, Soud připomíná, že orgány Úmluvy byly v minulosti vyzvány k posouzení stížnosti pod tímto ustanovením nad rámec článku 8 Úmluvy, pokud jde o výběr pěstounské rodiny. Je třeba připomenout, že [rozsudek ze dne 24. 3. 1988, Olsson proti Švédsku (č. 1), č. 10465/83, bod 95] bývalá Evropská komise pro lidská práva shledala v bodě 183 své zprávy přijaté dne 2. 12. 1986:

„Rozhodnutí o svěřeni dítěte do pěstounské péče je odlišné od rozhodnutí o osvojení nebo o nesvěření do péče. Neznamená, že jsou rodiče zbaveni práva péče. Znamená pouze tolik, že veřejné orgány převzaly odpovědnost za faktickou péči o dítě po dobu, která je obvykle předem stanovena. Rozhodnutí o převzetí dítěte do péče je dočasné povahy a jeho cílem je navrácení dítěte do péče rodiče. Podle Komise nejsou rodiče rozhodnutím o vzetí do péče zbaveni práva zaručeného článkem 2 Protokolu 1. Nicméně s ohledem na to, že z povahy věci dochází takovým rozhodnutím k přechodu některých rodičovských práv na veřejné orgány, jsou práva rodičů zaručená článkem 2 Protokolu 1 nezbytně omezena. Na druhou stranu odpovědné orgány musí při výkonu práv podle rozhodnutí o vzetí do péče přihlížet k právům rodičů zaručeným článkem 2 Protokolu 1.“

139. Soud, který shledal stížnost neopodstatněnou, souhlasil s Komisí, že nedošlo k porušení článku 2 Protokolu 1 [viz Olsson proti Švédsku (č. 1), cit. výše]. Komise dospěla k obdobnému závěru také v rozhodnutí ze dne 3. 5. 1993, Tennenbaum proti Švédsku, č. 16031/90 a také o mnoho let dříve ve vztahu k osvojení v rozhodnutí ze dne 11. 7. 1977, X. proti Spojenému království, č. 7626/76. Nicméně, nejspíše s ohledem na druhotnou povahu tohoto aspektu a vratký základ námitek orgány Úmluvy nikdy neosvětlily dosah tohoto ustanovení nad rámec sdělení, že orgány musí přihlížet k právům rodičů podle článku 2

Protokolu 1. Zdá se, že většina rozhodnutí o tomto článku a principů, které byly ve vztahu k němu formulovány v judikatuře Soudu, se týkají povinnosti státu ve vztahu k institucionalizovanému vzdělávání a výuce, jak uvedl žalovaný stát. Soud dále shledává, že jakkoliv je článek 2 Protokolu 1 *lex specialis* ve vztahu k článku 9 Úmluvy (viz např. rozsudek ze dne 29. 6. 2007, Folgerø a ostatní proti Norsku, č. 15472/02, bod 54 a rozsudek velkého senátu ze dne 18. 3. 2011, Lautsi a ostatní proti Itálii, č. 30814/06, bod 59), stěžovatelka se odvolávala ve své původní stížnosti pouze na posledně uvedený článek, přičemž tato námitka byla shledána nepřijatelnou. Za těchto okolností nemůže velký senát věc přezkoumat pod článkem 2 Protokolu 1.

140. Pokud jde o článek 9, jež stěžovatelka namítala ve své stížnosti, Soud uznává, že názory stěžovatelky dosáhly „úrovně přesvědčivosti, vážnosti, soudržnosti a důležitosti“, jak Soud vyžaduje pro aplikaci záruk garantovaných tímto ustanovením (viz, mimo jiné rozsudek velkého senátu ze dne 26. 4. 2016, İzzettin Doğan a ostatní proti Turecku, č. 62649/10, bod 68). Soud dále shledává, že pro rodiče může být výchova dítěte v souladu se svým náboženským nebo filosofickým přesvědčením způsobem „vyjádření **svého** náboženství nebo přesvědčení v ... učení, praxi a následování“ (důraz přidán). Je zjevné, že když dítě žije se svým biologickým rodičem, může tento vykonávat práva zakotvená v článku 9 v každodenním životě skrze výkon práv zakotvených v článku 8. Do jisté míry tak může nadále činit i poté, co bylo dítě odebráno z jeho péče, například při výkonu rodičovských povinností nebo při styku s dítětem, který má usnadnit navrácení dítěte do rodiny. Odebrání dítěte z péče nevyhnutelně znamená omezení svobody biologického rodiče vyjadřovat své náboženské nebo jiné přesvědčení ve výchově dítěte. Nicméně, z důvodů níže uvedených Soud nepovažuje za nezbytné v projednávané věci blíže určovat rozsah článku 9 a jeho aplikovatelnost na namítané skutečnosti.

141. Podle názoru Soudu stěžovatelčina námitka neblahého dopadu výběru pěstounské rodiny ve vztahu k jejímu přání, aby byl X vychováván v muslimské víře, lze přezkoumat jako integrální část její námitky týkající se práva na respektování jejího rodinného života zaručeného článkem 8 Úmluvy, interpretovaného a aplikovaného ve světle článku 9 Úmluvy, spíše než jako zvláštní námitku nesouladu s právy zaručenými druhým uvedeným ustanovením.

142. S ohledem na uvedené Soud považuje za vhodné zaměřit přezkum této věci na soulad namítaných opatření s právem stěžovatelky na respektování jejího rodinného života podle článku 8 Úmluvy, který však musí být vykládán a aplikován ve světle článku 9 Úmluvy. Jde o přístup, který byl následován v řadě případů, v nichž Soud dospěl k závěru, že námitky se týkají především jednoho článku, nicméně připustil, že se dotýkají také zájmů chráněných dalšími články Úmluvy a protokolů (viz např. rozsudek ze dne 7. 12. 1976, Kjeldsen, Busk Madsen a Pedersen proti Dánsku, č. 5095/71, 5920/72 a 5926/72, bod 52 a Folgerø a ostatní, cit. výše, bod 100, kde Soud uvedl, že dvě věty článku 2 Protokolu 1 musí být vykládány nejen ve vzájemné souvislosti, ale také zejména s přihlédnutím k článkům 8, 9 a 10 Úmluvy, a Lautsi a ostatní, cit. výše) a o přístup, který Soud zvolil v řadě případů, v nichž článek 11 vykládal ve světle článků 9 a/nebo 10 (viz např. rozsudek ze dne 13. 8. 1981, Young, James a Webster proti Spojenému království, č. 7601/76 a 7806/77, bod 67, rozsudek velkého senátu ze dne 25. 5. 1998, Socialistická strana a ostatní proti Turecku, č. 21237/93, bod 41, rozsudek velkého senátu ze dne 15. 11. 2018, Navalnyy proti Rusku, č. 29580/12 a 4 další stížnosti, bod 102) nebo naopak (viz rozsudek velkého senátu ze dne 12. 9. 2011, Palomo Sánchez a ostatní proti Španělsku, č. 28955/06 a 3 další, body 53 a násl.) nebo článek 9 ve světle článku 11 (viz İzzettin Doğan a ostatní, cit. výše, bod 93).

3. Soulad s článkem 8

143. Stranami není rozporováno a Soud má také za prokázané, že opatření přijatá v namítaném řízení, zejména zbavení stěžovatelky rodičovské odpovědnosti ve vztahu k X. a nahrazení jejího souhlasu s osvojením X., představovala zásah do stěžovatelčina práva na

respektování jejího rodinného života tak, jak je garantováno v odstavci 1 článku 8 Úmluvy. Nadto Soud neshledává žádný důvod zpochybňovat, že přijatá opatření byla v souladu se zákonem, konkrétně se zákonem na ochranu dětí (viz bod 61 výše) a sledoval legitimní cíle dovolené odstavcem 2 článku 8, konkrétně ochranu „zdraví a morálky“ X. a jeho „práv“. Zbývá tedy posoudit, zda namítaná opatření byla „nezbytná v demokratické společnosti“ pro dosažení těchto legitimních cílů, včetně posouzení, zda národní orgány přihlédly ke stěžovatelským zájmům chráněným článkem 9 Úmluvy.

144. Tento přístup je nejen souladný s udržováním vnitřní soudržnosti a souladu (viz rozsudek velkého senátu ze dne 12. 4. 2006, *Stec a ostatní proti Spojenému království*, č. 65731/01 a 65900/01, bod 48) a tím, co bylo uvedeno v bodu 142 výše ohledně článku 8 ve vztahu k článku 2 Protokolu 1. Jde také o přístup souladný se standardy vyslovenými v různých podobách v národních právních řádech většiny smluvních stran Úmluvy, které se odrážejí také v Úmluvě OSN o právech dítěte, zejména v článku 20 odst. 3, podle něž má být pozornost věnována, mimo jiné, náboženskému, etnickému a kulturnímu zázemí dítěte (viz body 71, 81 a 83 výše).

(a) Obecné principy

145. Obecné principy relevantní pro posouzení opatření na ochranu dítěte byly stanoveny v rozsudku velkého senátu ve věci *Strand Lobben a ostatní* (cit. výše, body 202–213) (viz též mimo jiné rozsudek ze dne 19. 11. 2019, *K. O. a V. M. proti Norsku*, č. 64808/16, body 59–60; rozsudek ze dne 17. 12. 2019, *A. S. proti Norsku*, č. 60371/15, body 59–61; rozsudek ze dne 18. 2. 2020, *Cînta proti Rumunsku*, č. 3891/19, bod 26; rozsudek ze dne 25. 2. 2020, *Y. I. proti Rusku*, č. 68868/14, body 75–78; rozsudek ze dne 10. 3. 2020, *Hernehult proti Norsku*, č. 14652/16, bod 61–63, rozsudek ze dne 10. 3. 2020, *Pedersen a ostatní proti Norsku*, č. 39710/15, body 60–62 a *M. L. proti Norsku*, cit. výše, body 77–81). Maje na paměti rozsah případu tak, jak byl stanoven v bodech 130–133 výše, při posuzování, zda byla opatření nezbytná v demokratické společnosti, Soud přihlédne k následujícím principům:

„203. Stanovuje, zda byla poslední podmínka naplněna, Soud musí posoudit, zda ve světle případu jako celku důvody uvedené v odůvodnění opatření byly relevantní a dostatečné podle odst. 2 článku 8 (viz, mimo jiné, rozsudek velkého senátu ze dne 24. 1. 2017, *Paradiso a Campanelli proti Itálii*, č. 25358/12, bod 179). Výraz nezbytnost vyžaduje, aby zásah odpovídal důležité společenské potřebě a zejména aby byl přiměřený sledovanému legitimnímu cíli, s přihlédnutím ke spravedlivé rovnováze, která musí být nastolena mezi relevantními proti sobě stojícími zájmy (ibid., bod 181).

204. Je-li ve hře rodinný život dítěte, Soud připomíná, že existuje široký konsenzus, včetně mezinárodního práva, podporující myšlenku, že ve všech rozhodnutích dotýkajících se dětí musí být jejich nejlepší zájem předním hlediskem (viz, mimo jiné, rozsudek velkého senátu ze dne 6. 7. 2010, *Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku*, č. 41615/07, bod 135). Soud zdůraznil, že ve věcech týkajících se péče o dítě a omezení styku s dítětem musí zájem dítěte převážet nad ostatními hledisky (viz rozsudek ze dne 22. 10. 2015, *Jovanovic proti Švédsku*, č. 10592/12, bod 77 a rozsudek ze dne 19. 9. 2000, *Gnahoré proti Francii*, č. 40031/98, bod 59).

205. Zároveň je třeba uvést, že přihlédnutí k rodinné jednotě a sjednocení rodiny v případě jejího rozdělení jsou inherentními hledisky práva na respektování rodinného života podle článku 8. Z toho vyplývá, že v případech odebrání dítěte z péče omezujících rodinný život existuje pozitivní závazek orgánů, aby přijaly taková opatření, aby usnadnily znovusjednocení rodiny v co nejkratším čase (viz rozsudek velkého senátu ze dne 12. 7. 2001, *K. a T. proti Finsku*, č. 25702/94, bod 178).

206. V případech, kdy jsou zájmy dítěte a jeho rodičů v rozporu, článek 8 vyžaduje, aby národní orgány dosáhly spravedlivé rovnováhy mezi těmito zájmy a aby při takovém posuzování přiznaly zásadní váhu nejlepšímu zájmu dítěte, který může s ohledem na svou povahu a závažnost převážet nad zájmy rodičů (viz např. rozsudek velkého senátu ze dne 8. 7. 2003, *Sommerfeld proti Německu*, č. 31871/96, bod 64 a tam citovaná rozhodnutí).

207. Obecně je v nejlepším zájmu dítěte, aby byly zachovány jeho vazby s rodinou, vyjma případů, kdy se ukáže, že rodina není vhodným prostředím, neboť oddělení dítěte od rodiny znamená jeho oddílení od vlastních kořenů. Z toho plyne, že rodinné vztahy mohou být narušeny pouze ve zcela výjimečných případech a musí být učiněno vše pro to, aby mohly být zachovány osobní vztahy, aby – je-li to vhodné – mohla být rodina obnovena (viz *Gnahoré*, cit. výše, bod 59). Na druhé straně je jednoznačně také v zájmu dítěte, aby vyrůstalo v bezpečném

prostředí a rodič se nemůže domáhat s odkazem na článek 8, aby byla přijata taková opatření, která by poškodila zdraví a vývoj dítěte (viz, mimo jiné, Neulinger a Shuruk, cit. výše, bod 136; rozsudek velkého senátu ze dne 13. 7. 2000, Elsholz proti Německu, č. 25735/94, bod 50 a rozsudek ze dne 4. 4. 2006, Mařálek proti České republice, č. 8153/04, bod 71). Existuje mezinárodní konsenzus na tom, že dítě by nemělo být odděleno od rodičů proti jejich vůli, ledaže příslušné orgány, jejichž rozhodnutí jsou podrobena soudnímu přezkumu, dospějí v souladu s aplikovatelným právem k závěru, že je takové oddělení nezbytné pro zachování nejlepšího zájmu dítěte (viz článek 9 odst. 1 Úmluvy OSN o právech dítěte, cit. v bodě 134 výše). Nadto mají smluvní strany povinnost přijmout praktické a efektivní procesní záruky na ochranu nejlepšího zájmu dítěte a zajistit jejich implementaci [viz Obecný komentář Výboru OSN pro práva dítěte č. 14 (2013) o právu dítěte na to, aby jeho nejlepší zájem byl předním hlediskem, body 85 a 87, cit. výše v bodě 136].

208. Dalším principem je, že odebrání dítěte z péče by mělo být dočasným opatřením, které by mělo být zrušeno, jak jen to bude možné, a všechna implementovaná opatření během dočasné péče o dítě by měla být v souladu s hlavním cílem, jímž je znovusjednocení dítěte a jeho rodičů [viz např. Olsson proti Švédsku (č. 1), cit. výše, bod 81]. Výše uvedený pozitivní závazek přijmout opatření, která umožní znovu sloučení rodiny, jakmile je to rozumně možné, tíží národní orgány se zvyšující se intenzitou, maje přitom na paměti nejlepší zájem dítěte (viz např. K. a T. proti Finsku, cit. výše, bod 178). V těchto případech je vhodnost opatření posuzována s ohledem na rychlost jejich implementace, neboť plynutí času může mít nezvratné důsledky pro vztah mezi dítětem a rodiči, s kterými nežije (viz, mimo jiné, rozsudek ze dne 13. 10. 2015, S. H. proti Itálii, č. 52557/14, bod 42). Z toho vyplývá, že jsou-li orgány odpovědné za rozpad rodiny, neboť ve výše uvedených závazcích selhaly, nemohou rozhodnutí o povolení osvojení založit na skutečnosti, že neexistuje vztah mezi rodiči a dítětem (viz rozsudek ze dne 10. 4. 2012, Pontes proti Portugalsku, č. 19554/09, body 92 a 99). Nadto vztahy mezi členy rodiny a vyhlídky na jejich úspěšné obnovení budou nutně omezeny, pokud jsou kladeny překážky jejich snadnému a pravidelnému styku [viz rozsudek velkého senátu ze dne 13. 7. 2000, Scozzari a Giunta proti Itálii, č. 39221/98 a 41963/98, bod 174 a Olsson (č. 1), cit. výše, bod 81]. Nicméně pokud již uběhl značný čas od doby, kdy bylo dítě odebráno z péče rodiče, může zájem dítěte na tom, aby se nezměnila jeho faktická rodinná situace, převážet nad zájmy rodičů na znovusjednocení rodiny (viz K. a T. proti Finsku, cit. výše, bod 155).

208. Dalším důležitým principem je, že odebrání dítěte z péče by mělo být dočasné.

209. Pokud jde o nahrazení pěstounské péče více zasahujícím opatřením, jakým je zbavení rodičovské odpovědnosti nebo povolení osvojení, která mají za následek úplné přerušování vazeb rodiče s dítětem, je na místě připomenout, že „taková opatření mohou být přijata pouze za výjimečných okolností a mohou být ospravedlněny pouze tehdy, pokud jsou odůvodněny zachováním nejlepšího zájmu dítěte (viz např. rozsudek ze dne 7. 8. 1996, Johansen proti Norsku, č. 17383/90, bod 78 a rozsudek ze dne 28. 10. 2010, Aune proti Norsku, č. 52502/07, bod 66). Je samotnou podstatou osvojení, že neexistuje žádná opravdová naděje na obnovení a znovusjednocení rodiny a že je naopak v nejlepšího zájmu dítěte najít mu trvalý domov v nové rodině (viz rozsudek ze dne 31. 5. 2011, R. a H. proti Spojenému království, č. 35348/06, bod 88).

210. Při posouzení, zda jsou důvody pro namítaná opatření relevantní a dostatečné ve světle odst. 1 článku 9 Úmluvy, Soud přihlídně k tomu, že pohled na to, zda je potřebný zásah veřejných orgánů, se liší mezi jednotlivými smluvními státy, a to v závislosti na různých okolnostech, jako například tradiční roli rodiny a obvyklých zásadách státu do záležitostí rodiny nebo dostupnosti zdrojů pro využití opatření v určité oblasti. Nicméně zásadní je v každé jednotlivé věci posoudit, co je v nejlepšího zájmu dítěte. Kromě toho je třeba mít na paměti, že národní orgány mají výhodu přímého kontaktu se všemi dotčenými osobami, a to často právě ve chvíli, kdy jsou opatření přijímána nebo bezprostředně po jejich přijetí. Z toho plyne, že rolí Soudu není nahrazovat národní orgány ve výkonu jejich pravomocí v oblasti úpravy péče o děti a práv rodičů, jímž byly odebrány, ale pouze přezkoumat z pohledu Úmluvy rozhodnutí těchto orgánů, která byla vydána v rámci jejich pravomocí (viz např. K. a T. proti Finsku, cit. výše, bod 154 a Johansen, cit. výše, bod 64).

211. Prostor pro uvážení jednotlivých národních orgánů bude různý podle povahy a závažnosti zájmů, které jsou ve hře, jako, na jedné straně, důležitost ochrany dítěte v situaci, která je vyhodnocena jako závažně ohrožující jeho zdraví a vývoj, a na druhé straně zájem na sjednocení rodiny v co nejkratším čase. Soud tedy přiznává orgánům široký prostor pro uvážení, pokud jde o rozhodnutí, zda je nezbytné odebrat dítě z péče (viz např. K. a T. proti Finsku, cit. výše, bod 155 a Johansen, cit. výše, bod 64). Nicméně tento prostor není nekonečný. Například Soud v některých případech zohlednil, zda orgány před odebráním dítěte nejprve využily méně drastická opatření, například podpůrného nebo preventivního typu, a zda se tato opatření ukázala být neúspěšná [viz např. Olsson (č. 1), cit. výše, body 72–74; rozsudek ze dne 18. 6. 2013, R. M. S. proti Španělsku, č. 28775/12, bod 86 a rozsudek ze dne 26. 2. 2002, Kutzner proti Německu, č. 46544/99, bod 75]. Přísnější přezkum je aplikován v případě, že dojde k dalším omezením, tedy například k omezení práva rodičů na styk s dítětem nebo k omezení právních záruk, které mají za cíl ochránit právo rodičů a dětí na respektování jejich rodinného života. Taková další omezení nesou riziko, že rodinné vztahy mezi rodiči a dětmi budou ohroženy (viz K. a T. proti Finsku, cit. výše, ibid. A Johansen, cit. výše, ibid.).

212. V případech týkajících se odebrání dítěte z péče rodičů Soud dále zkoumá proces přijímání rozhodnutí, aby zhodnotil, zda byl veden tak, aby orgány zjistily názory a zájmy rodičů a vzaly je v potaz, a zda měli rodiče

k dispozici opravné prostředky (viz např. rozsudek ze dne 8. 7. 1987, W. proti Spojenému království, č. 9749/82, bod 63 a Elsholz, cit. výše, bod 52). Je třeba posoudit, zda s přihlédnutím ke konkrétním okolnostech případu a zejména k závažnosti rozhodnutí byli rodiče dostatečně zapojeni do řízení na to, aby byly ochráněny jejich zájmy a aby mohli dostatečně vyjádřit svůj pohled na věc (viz např. W. proti Spojenému království, cit. výše, bod 64; rozsudek velkého senátu ze dne 10. 5. 2001, T. P. a K. M. proti Spojenému království, č. 28945/95, bod 72; Neulinger a Shuruk, cit. výše, bod 139 a rozsudek ze dne 13. 3. 2012, Y. C. proti Spojenému království, č. 4547/10, bod 138).

213. Zda byly v řízení dostatečně ochráněny zájmy rodiče, záleží na konkrétních okolnostech každého případu (viz např. Sommerfeld, cit. výše, bod 68).“

(b) Aplikace principů v projednávané věci

146. Pokud jde o přezkum nezbytnosti namítaných opatření, Soud uvádí, že vrchní soud rozhodl, že pěstounská péče o X. má být nahrazena osvojením poté, co vedl jednání po dobu dvou dní, jehož se stěžovatelka účastnila se svým advokátem. Osm svědků bylo slyšeno; čtyři z nich včetně psychologů S. H. G. a K. P. byli znalci. Senát vrchního soudu byl složen ze tří profesionálních soudců, jednoho psychologa a jednoho laického přísedícího (viz bod 43 výše). Rozsáhlé řízení bylo vedeno také Krajským úřadem sociální péče (viz body 34 a 40 výše).

147. Soud dále uvádí, že rozhodnutí nahradit pěstounskou péči osvojením bez souhlasu matky bylo založeno na následujících důvodech: X. žil v pěstounské rodině po dobu čtyř a půl let; reagoval negativně na kontakt se stěžovatelkou; vytvořil si úzkou vazbu na pěstouny a šlo o zranitelné dítě vyžadující stabilitu (viz zejména body 44–50 výše). Nadto osvojení – na rozdíl od pěstounské péče – by zamezilo možnosti stěžovatelky žádat v budoucnu o navrácení X. do její péče a vyřešilo by přetrvávající konflikty mezi ní a pěstounskou rodinou, které se týkaly rozdílných kulturních a náboženských přesvědčení (viz zejména bod 56 výše).

148. Soud dále uvádí, že vrchní soud souhlasil s názorem stěžovatelky, že pokračování pěstounské péče by bylo v nejlepším zájmu dítěte. Zdá se tedy, že v době rozhodování nesouhlasila stěžovatelka s osvojením zejména proto, že jde o konečné a definitivní řešení. Neboť si pěstounská rodina nepřála tzv. „otevřené osvojení“, které umožňuje po adopci kontakty biologického rodiče a dítěte (viz bod 51 výše), osvojení mělo pro stěžovatelku za následek fakticky i právně ztrátu kontaktu s dítětem. Stěžovatelčin zájem na tom, aby trvala pěstounská péče o X. a nebyla přeměněna na osvojení, dále pramenil také z toho, že se obávala, že osvojení by vedlo ke konverzi X., což bylo proti jejímu přání.

149. Soud připomíná, že osvojení obvykle vede ke zprerthání rodinných vazeb do té míry, že je možné jej připustit jen ve velmi výjimečných případech a lze jej ospravedlnit požadavkem na ochraně nejlepšího zájmu dítěte, který v dané věci převáží (viz Strand Lobben a ostatní, body 206 a 207, cit. v bodě 145). Je tomu tak proto, že samotnou podstatou osvojení je, že neexistuje vyhlídka, že by mohlo dojít k obnovení a sjednocení (původní) rodiny a je naopak v nejlepším zájmu dítěte, aby našlo trvalý domov v nové rodině (ibid., bod 209). S ohledem na povahu opatření a závažnost zájmů, které jsou ve hře, je nezbytný přísnější přezkum takových rozhodnutí (ibid., body 209 a 211).

150. S ohledem na výše uvedené je třeba zdůraznit, že bez ohledu na skutečnost, že stěžovatelka v řízení o osvojení souhlasila s pokračováním pěstounské péče a bez ohledu na to, zda národní orgány zvažovaly dlouhodobou pěstounskou péči, pokud by nebyl X. osvojen, měla stěžovatelka a její syn právo na respektování rodinného života podle článku 8 Úmluvy. Skutečnost, že se stěžovatelka nedomáhala navrácení dítěte do její péče, nezabývá národní orgány povinností posoudit, zda je v nejlepším zájmu X. zachovat si rodinné vazby se stěžovatelkou, zachovat jejich osobní kontakty, a tedy i zachovat možnost, aby se stýkali podle možností a v souladu s nejlepším zájmem X. (viz Strand Lobben a ostatní, bod 207, cit. výše v bodě 145). To je také zásadní otázkou v přezkumu, zda národní orgány uvedly relevantní a dostatečné důvody, aby prokázaly, že okolnosti případu byly natolik výjimečné, že ospravedlňují úplné a konečné zprerthání vazeb mezi X. a stěžovatelkou a zda bylo rozhodnutí

založeno na potřebě chránit nejlepší zájem dítěte a také zda národní orgány nastolily spravedlivou rovnováhu mezi protichůdnými zájmy, které byly ve hře.

151. Soud je si vědom zásadního významu zájmu dítěte v rozhodovacím procesu. Nicméně řízení, v němž bylo rozhodováno o zbavení rodičovské odpovědnosti a nahrazení souhlasu rodiče s osvojením, vykazuje známky, že se národní orgány nepokusily doopravdy vyvažovat různé zájmy dítěte a jeho biologické rodiny, ale zaměřily se výhradně na zájmy dítěte, místo aby se pokusily najít průsečík mezi různými zájmy, a vůbec se nezabývaly možností zachování kontaktu s biologickou rodinou (viz obdobně Strand Lobben a ostatní, cit. výše, bod 220). Soud není přesvědčen, že by národní orgány dostatečně vzaly v potaz skutečnost, že stěžovatelka se nedomáhala svěřeni dítěte do své péče, ale pouze se snažila zabránit osvojení dítěte, neboť si přála i nadále zachovat s dítětem kontakt (viz bod 43 výše). S ohledem na uvedené a na to, že rozhodnutí vrchního soudu bylo převážně založeno na skutečnosti, že X. si vytvořil silné vazby na pěstounskou rodinu, má Soud za to, že skutkový základ, na němž národní orgány své posouzení založily, prokazuje, že v řízení došlo k pochybením.

152. Soud uvádí, že otázka kontaktu mezi stěžovatelkou a X. a zejména reakce X. na kontakty s matkou, které probíhaly od jeho odebrání z její péče, byla zásadní pro rozhodnutí vrchního soudu. Soud zejména poznamenává, že přezkoumané rozhodnutí bylo vydáno za situace, kdy docházelo k velmi omezeným kontaktům mezi stěžovatelkou a jejím synem, a to od počátku jeho umístění v pěstounské rodině. Dne 10. 12. 2012, když bylo rozhodnuto o odebrání dítěte z péče stěžovatelky, Krajský úřad sociální péče rozhodl, že stěžovatelka má právo na kontakt se synem čtyřikrát ročně na dvě hodiny a okresní soud ve svém rozsudku ze dne 6. 9. 2011 upravil tento styk na šest setkání ročně v délce jedné hodiny (viz body 22 a 29 výše). Mezi rokem 2013 a rozhodnutím vrchního soudu se X. s matkou potkal pouze dvakrát (viz bod 49 výše). Soud má za to, že takto ojedinělý kontakt mezi stěžovatelkou a X. po odebrání dítěte z péče má jen velmi omezenou vypovídací hodnotu o tom, zda opravdu bylo v nejlepšímu zájmu X. – jak se zdálo v roce 2015, kdy bylo namítané rozhodnutí přijato – aby neměl žádný kontakt se svou matkou (viz obdobně Strand Lobben a ostatní, cit. výše, bod 221).

153. Soud dále uvádí, že důvody uvedené v rozhodnutí vrchního soudu se zaměřují zejména na důsledky případného odebrání X. z péče pěstounské rodiny a jeho navrácení do péče stěžovatelky, a nikoliv na to, zda jsou zde důvody pro úplné ukončení kontaktů mezi X. a stěžovatelkou. Zdá se, že vrchní soud přikládal větší význam nesouhlasu pěstounů s „otevřeným osvojením“ než stěžovatelčinu zájmu na možnosti zachovat si rodinný život se svým dítětem prostřednictvím kontaktů s ním.

154. Nadto má Soud výhrady k důrazu, který vrchní soud kladl na potřebu zamezit tomu, aby se stěžovatelka někdy v budoucnu nedožadovala přehodnocení rozhodnutí o péči nebo o styku. Jakkoliv je možné, že v některých případech s ohledem na konkrétní okolnosti může být zatěžující pro dítě, aby se konala opakovaná řízení o péči, nelze skutečnost, že rodič může v budoucnu využít právní prostředky, které mu zákon poskytuje, vykládat jako faktor svědčící pro osvojení (viz Strand Lobben a ostatní, cit. výše, body 212 a 223). Soud uvádí, že procesní práva biologických rodičů, včetně jejich práva na přístup k řízení, v němž se mohou dožadovat navrácení dítěte do jejich péče nebo přehodnocení omezení jejich styku s dítětem, jsou zásadní částí práva na respektování rodinného života podle článku 8 Úmluvy (viz např. M. L. proti Norsku, cit. výše, bod 95).

155. Pokud jde o konkrétní okolnosti případu týkající se stěžovatelčina muslimského vyznání a jejího přání, aby byl X. vychováván v souladu s jejím náboženským přesvědčením, je na místě uvést, že vrchní soud připustil, že zájem na ochraně vazby X. na pěstounskou rodinu musí být vyvažován s dalšími důležitými okolnostmi. Mezi tyto okolnosti patří nejen skutečnost, že osvojitelé nebyli ochotni žádat o otevřené osvojení, ale také etnicita, kultura a náboženství a náboženská konverze, a to zejména s ohledem na rozdíly ve vyznání stěžovatelky a vyznání budoucích osvojitelů (viz bod 51 výše).

156. Vrchní soud k tomu vyslechl dva znalce, kteří poskytli informace o překážkách osvojení podle islámu; jeden z nich zdůraznil, že každý případ musí být posuzován na základě potřeb dítěte (viz bod 52 výše).

157. Z pramenů mezinárodního práva neplyne, jak zjistil vrchní soud, že by bylo osvojení dítěte muslimského vyznání v Norsku zapovězeno. Soud zejména poukazuje na to, že vrchní soud odkázal na článek 20 odst. 3 Úmluvy OSN o právech dítěte, podle kterého jsou-li posuzována možná řešení včetně osvojení, „je třeba přihlédnout k vhodnosti kontinuity výchovy dítěte a k etnickému, náboženskému, kulturnímu a lingvistickému původu dítěte“ (viz bod 53 výše), jinými slovy odkázal na princip, který je ve shodě s požadavky Úmluvy (viz body 143–144 výše).

158. Vrchní soud dále přezkoumával, jak se stěžovatelka dívá na osvojení ve světle svých náboženských hodnot (viz bod 55 výše). Pozastavil se nad výběrem pěstounské rodiny a předpokládal, že zřejmě nebyla dostupná pěstounská rodina, která by měla kulturní původ bližší původu stěžovatelky. Poznamenal, že je známo, že je zásadní nedostatek pěstounských rodin s původem menšin a že bez ohledu na to, jak byla pěstounská rodina vybrána, umístění dítěte má dopad na to, co je v nejlepším zájmu X. v době rozhodování vrchního soudu (viz bod 54 výše). Vrchní soud se dále zabýval tím, co lze považovat za vlastní hodnoty X. v době rozhodování o osvojení, a to ve světle jeho výchovy pěstounskou rodinou (viz bod 55 výše). Dále uvedl, že náboženské rozdíly by mohly být problematické pro pokračování umístění v pěstounské rodině a následně uzavřel, že rozhodující je, že osvojení vytvoří přehlednou situaci a posílí rozvoje identity X., a udělá z něj jak právoplatného člena rodiny, se kterou žije.

159. Soud opakuje, že jeho pravomoc v této věci je omezena na řízení v letech 2013–2015 (viz body 130–133 výše). Z toho plyne, že rozhodnutí, jímž bylo rozhodnuto o výběru pěstounské rodiny, je mimo jeho pravomoc. Nicméně jak plyne z odůvodnění vrchního soudu, výběr pěstounské rodiny učiněný v roce 2010 byl významný pro posouzení otázky zbavení rodičovské odpovědnosti a nahrazení souhlasu s osvojením v roce 2015, neboť původní umístění X. mělo zásadní vliv na posouzení, co je v nejlepším zájmu X.

160. V řízení před Soudem vláda předložila důkazy svědčící o tom, že národní orgány se pokusily najít pěstounskou rodinu, která by odpovídala zájmům stěžovatelky (viz body 16–18 výše). Poté co bylo rozhodnuto o odebrání dítěte z její péče, byla stěžovatelka vyrozuměna, že nebylo možné nalézt pěstounskou rodinu somálského původu (viz bod 27 výše) a během odvolacího řízení stěžovatelka dále netrvala na tom, aby byl X. umístěn do somálské nebo muslimské pěstounské rodiny (viz bod 28 výše).

161. Soud uvádí, že v souladu s právem stěžovatelky podle článku 8 ve světle článku 9 není pouze nalezení pěstounské rodiny, která by odpovídala představám stěžovatelky. Odkazuje na hodnocení různých zájmů, které musí národní soudy zohlednit v průběhu celého řízení v případech této povahy, kdy nejlepší zájem dítěte musí být prvořadý (viz zejména body 23–26, 36–37 a 51–56 výše), a na poměrně širokou shodu v mezinárodním právu, že vnitrostátní orgány jsou za okolností, jako jsou ty v projednávaném případě, vázány povinnostmi prostředků, nikoliv výsledku (viz body 80–82 výše). Velký senát nicméně souhlasí se senátem (viz bod 64 rozsudku senátu), že následně přijatá opatření týkající se možnosti stěžovatelky pravidelně se stýkat se svým dítětem (viz bod 152 výše), která vyvrcholila rozhodnutím o povolení adopce X. (viz body 44–56 výše), náležitě nezohlednila zájem stěžovatelky umožnit X. zachovat si alespoň určité vazby na svůj kulturní a náboženský původ.

162. S ohledem na všechny výše uvedené úvahy Soud není přesvědčen, že národní orgány při zbavení stěžovatelky rodičovské zodpovědnosti vůči X. a povolení jeho osvojení pěstouny přikládaly dostatečnou váhu právu stěžovatelky na respektování rodinného života, zejména vzájemnému zájmu matky a dítěte na zachování jejich rodinných vazeb a osobních vztahů, a tedy možnosti udržovat vzájemný kontakt. Důvody uvedené na podporu rozhodnutí nebyly dostatečné pro to, aby prokázaly, že okolnosti případu byly natolik výjimečné, že by

odůvodňovaly úplné a definitivní přerušení vazeb mezi X. a stěžovatelkou, nebo že by rozhodnutí v tomto smyslu bylo odůvodněné převažujícím požadavkem týkajícím se nejlepších zájmů X. S důrazem na závažnost zásahu a závažnost dotčených zájmů se Soud dále domnívá, že rozhodovací proces, který vedl k definitivnímu přerušení styků stěžovatelky s X., nebyl veden tak, aby bylo zajištěno, že všechny její postoje a zájmy byly řádně zohledněny. Došlo tedy k porušení článku 8.

VÝROK

Z těchto důvodů Soud

1. Rozhoduje jednomyslně, že došlo k porušení článku 8 Úmluvy
(...)

(Zpracovala: Mgr. Martina Grochová, autorský komentář: JUDr. Lubomír Ptáček, Ph.D.)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
PRVNÍ SEKCE
14. 1. 2021
VĚC SABALIĆ PROTI CHORVATSKU
(rozsudek ve věci Sabalić proti Chorvatsku, stížnost č. 50231/13)

K zohlednění nenávistného motivu u násilného trestného činu a k zásadě *ne bis in idem*, jestliže byl čin již potrestán jako přestupek nepřiměřeně nízkým trestem bez tohoto zohlednění

Dotčený článek Úmluvy:

čl. 3

čl. 14

Odkazy na českou právní úpravu:

§ 42 písm. b), § 352 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Klíčová slova:

Diskriminace – *ne bis in idem* – sexuální orientace – Trestní právo – trestní řízení – Účinné vyšetřování

Autorský komentář:

Uvedený senátní rozsudek zejména shrnuje principy plynoucí z článku 3 a článku 14 Úmluvy, pokud se jedná o procedurální závazky státu v případech násilných trestných činů motivovaných diskriminačními důvody a postojí.

V předmětné věci se jednalo o situaci, kdy byl násilný čin, zjevně motivovaný nenávistným postojem na základě sexuální orientace stěžovatelky, odsouzen jako přestupek bez jakéhokoliv zohlednění této povahy činu a podroben nepřiměřeně nízkému trestu (pokuta 40 EUR), což se pro vnitrostátní orgány následně stalo překážkou pro vedení trestního řízení poté, co trestní oznámení podala stěžovatelka.

V rámci konstatování porušení uvedených článků Úmluvy Soud zejména vyzdvihl, že vnitrostátní orgány zahájily neúčinné přestupkové řízení a v návaznosti na to následně chybně přerušily trestní řízení z formálních důvodů. Soud tak měl rovněž příležitost poprvé posuzovat, zda může nedostatečné dodržení těchto procedurálních závazků představovat „podstatnou vadu v předešlém řízení“, jež je dostatečná k tomu, aby bylo možné obnovit trestní řízení v neprospěch obviněného v souladu s článkem 4 odst. 2 Protokolu č. 7 k Úmluvě. Soud v předkládaném rozsudku jednak připomíná požadavek na náležité zohlednění nenávistné povahy posuzovaného činu, jednak poukazuje na to, že zásadu *ne bis in idem* nelze za všech okolností „absolutizovat“. Z uvedených důvodů může být rozsudek v praktické rovině nepochybně potenciálním přínosem rovněž pro české vnitrostátní orgány činné v trestním řízení.

(Zpracoval Mgr. Bc. Jan Bena a JUDr. Pavel Simon)

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatelka byla v roce 2010 napadena v nočním klubu útočníkem M. M., jemuž při odmítnutí jeho návrhů sdělila, že je lesbické orientace. Samotný útok spočíval v tom, že M. M. stěžovatelku bil, kopal a hrubě jí nadával nenávistnými komentáři ohledně její sexuální orientace. Stěžovatelka utrpěla fyzická zranění, v jejichž důsledku byla hospitalizována v nemocnici.

Policie, která skutek vyšetřovala, o tomto činu neuvědomila státního zástupce, ačkoliv tak měla dle vnitrostátního práva učinit, nýbrž zahájila proti M. M. přestupkové řízení. V rámci tohoto řízení, které vedlo k odsouzení M. M. za přestupek proti veřejnému pořádku a uložení mu pokuty ve výši zhruba 40 EUR, nebyl vůbec zohledněn nenávistný prvek předmětného činu, a to konkrétně motivace ke spáchání činu, spočívající v sexuální orientaci stěžovatelky.

Jelikož stěžovatelka nebyla o přestupkovém řízení policií informována, podala proti M. M. u státního zastupitelství trestní oznámení o spáchání násilných trestných činů z nenávisti a diskriminace. Ačkoliv v návaznosti na trestní oznámení státní zastupitelství zahájilo úkony v trestním řízení, v roce 2011 bylo toto řízení zastaveno, a to s ohledem na uplatnění zásady ne bis in idem v kontextu předešlého potrestání M. M. v přestupkovém řízení.

S ohledem na potvrzení rozhodnutí o zastavení trestního řízení vnitrostátními soudy podala stěžovatelka stížnost k Soudu. V ní namítla, že vnitrostátní orgány nepodnikly adekvátní kroky k potrestání homofobních útoků vůči ní, neboť M. M. byl odsouzen pouze v přestupkovém řízení, v jehož rámci nebyl nenávistný prvek činu vůbec zohledněn. Podle jejího názoru tím vnitrostátní orgány porušily své pozitivní závazky plynoucí ze zákazu nelidského a ponižujícího zacházení ve smyslu článku 3 Úmluvy ve spojení se zákazem diskriminace podle článku 14 Úmluvy.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

B. K věci samé

(...)

2. Posouzení Soudu

a) Rozsah projednávané věci

90. Soud uvádí, že závazky vnitrostátních orgánů související s projednávaným incidentem mohou vyplývat ze všech článků Úmluvy, jichž se stěžovatelka dovolává. S ohledem na zranění, která stěžovatelka utrpěla, a nenávistně motivované násilí vůči ní (viz bod 70 výše) má Soud ovšem za to, že stížnost stěžovatelky je třeba přezkoumat podle článku 3 (viz rozsudek ze dne 11. 3. 2014, Abdu proti Bulharsku, č. 26827/08, bod 39 a rozsudek ze dne 28. 3. 2017, Škorjanec proti Chorvatsku, č. 25536/14, bod 36).

91. Povinnost orgánů vyšetřit možnou souvislost mezi diskriminačním motivem a násilným činem může dále spadat do procedurální větve článku 3 Úmluvy, ale může být rovněž chápána coby součást pozitivní odpovědnosti orgánů dle článku 14 zabezpečit bez diskriminace základní hodnoty zakotvené v článku 3. Vzhledem k souběžnému uplatnění článků 3 a 14 Úmluvy v kontextu násilí motivovaného diskriminací mohou být otázky, jako jsou ty nastolené v projednávané věci, přezkoumány pouze podle článku 3, aniž by vyvstala samostatná otázka podle článku 14, nebo mohou vyžadovat přezkum podle článku 3 ve spojení s článkem 14. Jedná se o otázku, kterou je třeba zodpovědět v každé jednotlivé věci v závislosti na skutečnostech a povaze vznesených tvrzení (viz například rozsudek ze dne 24. 7. 2012, B. S. proti Španělsku, č. 47159/08, bod 59, a Škorjanec, citovaný výše, bod 37).

92. V projednávané věci s ohledem na tvrzení stěžovatelky, že násilí vůči ní mělo homofobní podtext, kterým se orgány řádně nezabývaly, Soud konstatuje, že nejvhodnějším postupem je podrobit námitky stěžovatelky souběžnému přezkumu podle článku 3 ve spojení s článkem 14 (srov. Abdu, bod 46; rozsudek ze dne 12. 5. 2015, Identoba a ostatní proti Gruzii, č. 73235/12, bod 64; a Škorjanec, bod 38).

b) Obecné zásady

93. Ustálené zásady judikatury Soudu k článkům 3 a 14 Úmluvy týkající se procesní povinnosti státu, který čelí případům násilných činů vyvolaných tvrzeným diskriminačním postojem, včetně těch, které se týkají skutečné nebo tvrzené sexuální orientace či jiných chráněných charakteristik oběti, jsou vyloženy ve shora uvedených rozsudcích Identoba a ostatní, body 66–67; rozsudku ze dne 12. 4. 2016, M. C. a A. C. proti Rumunsku, č. 12060/12 body 108–115; a Škorjanec, body 52–57.

94. Zejména při vyšetřování násilných činů, jako je špatné zacházení, mají orgány státu povinnost učinit všechny nezbytné kroky k odhalení možných diskriminačních motivů, což Soud uznává za nelehký úkol. Povinnost žalovaného státu prošetřit možné diskriminační motivy násilného činu je povinností vynaložit veškeré úsilí a není absolutní. Orgány musí učinit vše, co je za daných okolností přiměřené, aby shromáždily a zajistily důkazy, zohlednily všechny praktické prostředky k odhalení skutkového stavu a vydaly plně odůvodněná, nestranná a objektivní rozhodnutí, aniž by opomenuly podezřelé skutečnosti, jež by mohly svědčit o násilí vyvolaném například rasovou či náboženskou nesnášenlivostí, násilí motivovaném diskriminací na základě pohlaví nebo sexuální orientace. Přistupovat k násilí a násilnému jednání s diskriminačním úmyslem na stejné úrovni jako k případům, které takové podtexty nemají, by znamenalo přivírat oči nad zvláštní povahou činů, jež jsou vůči základním právům obzvláště poškozující. Nerozlišení ve způsobu zacházení se situacemi, které jsou v zásadě odlišné, může představovat neodůvodněné zacházení v rozporu s článkem 14 Úmluvy (viz shora uvedené rozsudky Identoba a ostatní, body 67; a M. C. a A. C., bod 113, s dalšími odkazy).

95. Existuje-li tedy podezření, že diskriminační postoje vedly k násilnému činu, je zvláště důležité, aby vyšetřování probíhalo důsledně a nestranně, s ohledem na potřebu soustavného odsuzování takových činů ze strany společnosti a zachování důvěry menšinových skupin ve schopnost orgánů chránit je před diskriminačně motivovaným násilím. Soulad s pozitivními závazky státu vyžaduje, aby vnitrostátní právní systém prokazoval schopnost trestní právo vůči pachatelům takových násilných činů uplatňovat (viz rozsudek velkého senátu ze dne 6. 7. 2005, Nachova a ostatní proti Bulharsku, č. 43577/98 a 43579/98, bod 160; rozsudek ze dne 12. 6. 2012, Koky a ostatní proti Slovensku, č. 13624/03, bod 239; a rozsudek ze dne 3. 7. 2014, Amadayev proti Rusku, č. 18114/06, bod 81). Bez důsledného přístupu orgánů činných v trestním řízení by s předsudečně motivovanými trestnými činy bylo nevyhnutelně zacházeno na stejné úrovni jako s „běžnými“ případy bez takového podtextu, a takováto netečnost by se rovnala oficiálnímu svolení s trestnými činy z nenávisti či dokonce jejich schvalování (viz shora uvedený rozsudek Identoba a ostatní, bod 77 s dalšími odkazy).

96. Soud rovněž nedávno ve svém rozsudku ze dne 25. 6. 2020, S. M. proti Chorvatsku, č. 60561/14, body 311–320, shrnul svou judikaturu ohledně procesního závazku dle konvergujících zásad článků 2, 3 a 4 Úmluvy. Poukázal zejména na to, že zatímco obecný rozsah pozitivních závazků státu se může lišit mezi případy, kdy bylo zacházení v rozporu s Úmluvou způsobeno zástupci státu, a případy, kdy je násilí způsobeno soukromými osobami, procesní požadavky jsou zde obdobné. Tyto procesní požadavky se týkají zejména povinnosti orgánů zahájit a vést vyšetřování, které povede ke zjištění skutkového stavu a ke zjištění – a popřípadě potrestání – odpovědných osob.

97. Navíc jestliže vyšetřování vedlo k zahájení řízení před vnitrostátními soudy, pak musí celé řízení, včetně fáze hlavního líčení, splňovat požadavky článku 3 Úmluvy (viz výše uvedený rozsudek M. C. a A. C., bod 112). I když neexistuje absolutní povinnost, aby všechna trestní stíhání skončila odsouzením či konkrétním rozsudkem, vnitrostátní soudy by v žádném případě neměly připustit, aby závažné útoky vůči tělesné a duševní integritě zůstaly nepotrestány či aby takto závažné trestné činy byly potrestány nepřiměřeně mírnými tresty. Důležitou otázkou, kterou Soud musí přezkoumat, je tedy to, zda a do jaké míry lze mít za to, že soudy při svém závěru případ podrobily pečlivému přezkumu, aby nebyl narušen odrazující účinek zavedeného soudního systému a úloha, kterou hraje při předcházení porušování zákazu špatného zacházení (viz rozsudek ze dne 25. 6. 2009, Beganović proti Chorvatsku, č. 46423/06, bod 77, citující rozsudek ze dne 8. 4. 2008, Ali a Ayşe Duran proti Turecku, č. 42942/02, body 61–62...).

98. V rozsahu relevantním pro projednávanou věc Soud již konstatoval porušení procesní povinnosti států za následujících okolností:

i) v případě, že vnitrostátní orgány nepřijaly všechna přiměřená opatření, aby účinně ověřily, zda diskriminační přístup mohl či nemohl hrát roli v událostech ...;

ii) pokud bylo trestní řízení zastaveno z formálních důvodů, aniž by byl skutkový stav věci zjištěn příslušným trestním soudem, a to z důvodu nedostatků v jednání příslušných státních orgánů ...;

iii) v případech zjevného nepoměru mezi závažností činu a výsledky dosaženými na vnitrostátní úrovni, podporujícího pocit, že činy špatného zacházení zůstávají příslušnými orgány ignorovány a že neexistuje účinná ochrana proti nim ...

99. Pokud se jedná o zásadu *ne bis in idem*, stanoví článek 4 odst. 2 Protokolu č. 7 omezení použití zásady právní jistoty v trestních věcech, jež smluvním státům výslovně umožňuje obnovit řízení, pokud je *inter alia* v řízení zjištěna zásadní vada. Z důvodu „zásadní vady“ může být řízení obnoveno v neprospěch obviněného, pokud byl zproštěn obvinění z trestného činu či potrestán za méně závažný trestný čin, než stanoví použitelné právo, jestliže došlo k závažnému porušení procesní normy, jež zásadním způsobem narušuje integritu řízení. Důvody, které odůvodňují obnovení řízení, musí být takové povahy, aby ovlivnily výsledek řízení (viz rozsudek velkého senátu ze dne 8. 7. 2019, Mihalache proti Rumunsku, č. 54012/10, body 129 a 133; srov. rozhodnutí ze dne 4. 3. 2019, Taşdemir proti Turecku, č. 52538/09, kde mohou být *de iure* překážky bránící obnovení).

100. Řízení tak může být například obnoveno z důvodu, že soud nižšího stupně nedodržel příslušné pokyny vydané soudem stupně vyššího, pokud se jedná o vyšetřovací úkony, které měly být provedeny. Pouhé přehodnocení skutkového stavu s ohledem na použitelné právo však nepředstavuje „zásadní vadu“ předchozího řízení (tamtéž, body 133 a 137). Navíc pro závažná porušení základních lidských práv nemůže ani vyvstat otázka podle zásady *ne bis in idem*, pokud má vyplývat z chybného ukončení řízení ...

101. V této souvislosti Soud opakuje, že musí být umožněno, aby vnitrostátní orgány napravily tvrzená porušení článku 4 Protokolu č. 7 na vnitrostátní úrovni. V opačném případě by pojem subsidiarity ztratil značnou část své použitelnosti. V případech, kdy vnitrostátní orgány zahájí dvě řízení, ale později uznají porušení zásady *ne bis in idem* a nabídnou odpovídající nápravu například prostřednictvím ukončení nebo zrušení nedůvodného řízení a odstranění (zahlázení) jeho účinků, tak může Soud považovat situaci za napravenou (viz rozsudek velkého senátu ze dne 10. 2. 2009, Zolotukhin proti Rusku, č. 14939/03, body 114–115).

c) Použití těchto zásad na projednávanou věc

102. Úvodem Soud uvádí, že v rozhodné době vnitrostátní právní řád upravoval trestněprávní mechanismy chránící jednotlivce před nenávistně motivovanými násilnými činy

(viz výše uvedený rozsudek Abdu, bod 47). Trestní zákoník z roku 1997 výslovně stanovil definici trestného činu z nenávisti, a to včetně trestného činu motivovaného sexuální orientací oběti (§ 89 odst. 36 trestního zákoníku, viz bod 32 výše). Ačkoliv se zdá, že ohledně povahy požadavku stanoveného tímto ustanovením existovaly určité nejasnosti, poznatky, jež má Soud k dispozici, nasvědčují tomu, že stanovilo povinnost orgánů činných v trestním řízení objasnit okolnosti trestného činu z homofobní nenávisti. Mimoto vnitrostátní soudy obecně považovaly prvek trestného činu z nenávisti za přitěžující okolnost u trestných činů, které zahrnovaly násilí (viz bod 41 výše).

103. Soud však nemusí dále zkoumat vnitrostátní právní rámec, jelikož stěžovatelka v tomto směru svou stížnost nesměřuje. Její stížnost má spíše procesní povahu, týkající se absence odpovídající reakce vnitrostátních orgánů na násilný trestný čin z nenávisti, který byl spáchán konkrétně vůči ní. Soud tak omezí své posouzení na tento procesní aspekt závazků státu vyplývajících z Úmluvy, pokud se jedná o trestné činy z nenávisti (viz výše uvedený rozsudek S. M., bod 333).

104. Soud podotýká, že po fyzickém útoku na stěžovatelku v nočním klubu dne 13. 1. 2010 policie na místě činu okamžitě reagovala. Z jejích prvotních zjištění vyplynulo, že stěžovatelka utrpěla mnohačetná fyzická poranění v důsledku násilného útoku muže, k jehož výbuchu hněvu vůči stěžovateli došlo poté, co mu sdělila svou sexuální orientaci (viz bod 7 výše). Tato prvotní zjištění policie nebyla v průběhu řízení na vnitrostátní úrovni nikdy zpochybněna. Státní zastupitelství totiž po podání trestního oznámení stěžovatelkou, jež obsahovalo podrobnosti násilného útoku proti ní, dle jejího názoru motivovaného její sexuální orientací, konstatovalo, že ve své výpovědi před vyšetřujícím soudcem podrobně a vyčerpávajícím způsobem vylíčila události (viz body 16 a 23 výše), které potvrdilo i několik svědků vyslechnutých policií (viz bod 19 výše).

105. Za těchto okolností Soud konstatuje, že již v prvotních fázích řízení, bezprostředně po fyzickém napadení stěžovatelky, byly vnitrostátní orgány postaveny před *prima facie* znaky násilí motivovaného, či přinejmenším ovlivněného, sexuální orientací stěžovatelky Podle judikatury Soudu tato skutečnost vyžadovala účinné uplatnění vnitrostátních trestněprávních mechanismů, schopných objasnit možný motiv nenávisti s homofobním podtextem, který stál za násilným činem, a rovněž určit a případně dostatečně potrestat odpovědné osoby (viz výše body 94 až 95; viz rovněž výše uvedený rozsudek S. M., bod 324).

106. V této souvislosti Soud konstatuje, že v rámci vnitrostátních postupů byla policie povinna podat trestní oznámení státnímu zastupitelství, které bylo příslušné k dalšímu vyšetřování indicií násilného trestného činu z nenávisti vůči stěžovateli, a to i v případě pouze lehkého ublížení na zdraví (viz body 32 a 46 výše). Soud dále konstatuje, že vnitrostátní trestní zákoník stanovil, že pokus o těžké ublížení na zdraví a násilné chování, jakož i diskriminační jednání porušující lidská práva, vyžadují vyšetřování a stíhání *ex officio* i bez přítomnosti prvku trestného činu z nenávisti (viz bod 32 výše). Ačkoliv Soudu nepřísluší kvalifikovat okolnosti útoku proti stěžovateli dle příslušných ustanovení vnitrostátního trestního práva, podotýká, že na základě těchto ustanovení zahájilo státní zastupitelství vyšetřování ... Není tedy pochyb o tom, že i z hlediska vnitrostátního práva měla policie povinnost oznámit věc státnímu zastupitelství, což však neučinila.

107. Namísto podání trestního oznámení státnímu zastupitelství ohledně nenávistně motivovaného násilného útoku proti stěžovateli či provedení dalších úkonů k objasnění možné přítomnosti prvku trestného činu z nenávisti, jak by to vyžadovaly příslušné pokyny (viz bod 46 výše), policie zahájila řízení o přestupku před přestupkovým soudem, v němž obvinila M. M. z porušování veřejného pořádku. Toto řízení skončilo odsouzením M. M. za spáchaný přestupek a k jeho potrestání pokutou ve výši přibližně 40 EUR, aniž by došlo k jakémukoliv zohlednění jeho nenávistného motivu. Vzhledem k tomu, že se M. M. ani policie neodvolali

a že stěžovatelka nebyla o řízení informována, stalo se rozhodnutí o odsouzení M. M. za přestupek pravomocným (viz body 13 až 15 výše).

108. Ačkoliv je samozřejmé, že Soudu nepřísluší zabývat se takovými otázkami vnitrostátního práva, jež se týkají individuální trestní odpovědnosti, kterou přísluší posoudit vnitrostátním soudům, a ani vynášet v tomto ohledu závěry o vině či nevině, Soud konstatuje, že přestupkové řízení se při posuzování fyzického útoku na stěžovatelku žádným způsobem nezaměřilo na prvek trestného činu z nenávisti, ani nebyl M. M. obviněn či odsouzen za žádná obvinění, která by souvisela s násilím motivovaným diskriminací ...

109. Soud navíc konstatuje, že v přestupkovém řízení byl M. M. odsouzen k zanedbatelné pokutě ve výši přibližně 40 EUR. Ačkoliv Soud respektuje úlohu vnitrostátních soudů při určování přiměřeného trestu pro pachatele, jeho úkolem je zajistit, aby povinnost státu chránit práva osob spadajících do jeho pravomoci byla dostatečně plněna, což znamená, že si musí zachovat svou kontrolní funkci a zasáhnout v případech zjevného nepoměru mezi závažností činu a uloženým trestem (viz rozsudek velkého senátu ze dne 1. 6. 2010, Gäfgen proti Německu, č. 22978/05, bod 123...).

110. Soud tedy nemůže přehlédnout skutečnost, že trest uložený v přestupkovém řízení M. M. byl zjevně nepřiměřený závažnosti špatného zacházení vůči stěžovatelce (viz výše uvedený rozsudek Identoba a ostatní, bod 75). Tento závěr je ostatně potvrzen srovnáním předepsaných sankcí za trestné činy (jak byly následně kvalifikovány státním zastupitelstvím) – které bylo možné podrobit trestu odnětí svobody (viz body 16, 20 a 32 výše) – a povahy sankce, která byla M. M. v přestupkovém řízení reálně uložena. Soud nicméně opakuje, že se zabývá odpovědností žalovaného státu podle Úmluvy a že toto zjištění nerozporuje individuální trestní odpovědnost M. M. podle vnitrostátního trestního práva, což nadále přísluší posoudit vnitrostátním soudům (viz výše uvedený rozsudek Beganović, bod 78).

111. Soud shrnuje, že reakce vnitrostátních orgánů prostřednictvím přestupkového řízení nebyla s to prokázat realizaci závazku státu vůči Úmluvě zajistit, aby homofobní špatné zacházení nezůstalo příslušnými orgány ignorováno, a poskytnout účinnou ochranu před jednáním spočívajícím ve špatném zacházení motivovaném sexuální orientací stěžovatelky. Naopak uplatnění pouhého přestupkového řízení proti M. M. mohlo být považováno spíše za reakci, jež může podporovat pocit beztrestnosti za násilně činy z nenávisti, než za procesní mechanismus, který by prokazoval, že takové činy nemohly být v žádném případě tolerovány...

112. Jak nicméně vláda vysvětlila ve svých vyjádřeních, státní zastupitelství a trestní soudy na základě svého výkladu judikatury ... konstatovaly, že pravomocné odsouzení M. M. v přestupkovém řízení založilo formální překážku jeho trestnímu stíhání pro násilný trestný čin z nenávisti na podkladě zásady *ne bis in idem* (viz body 23 a 26 až 27 výše). Vláda tak ve svých vyjádřeních naznačila, že vzhledem k tomu, že bylo nezbytné zajistit soulad se zásadou *ne bis in idem*, měly vnitrostátní orgány oprávněný důvod k tomu, aby v projednávané věci účinné trestněprávní mechanismy (tedy trestní právo *stricto sensu*) neuplatnily (viz bod 86 výše).

113. V této souvislosti Soud zdůrazňuje, že jak již bylo demonstrováno výše, vnitrostátní orgány samy způsobily situaci, kdy zbytečným zahájením neúčinného přestupkového řízení narušily možnost řádně uplatnit relevantní ustanovení a požadavky vnitrostátního trestního práva (viz rozsudek ze dne 10. 3. 2009, Turan Cakir proti Belgii, č. 44256/06, bod 80; rozsudek ze dne 16. 4. 2013, Dimitar Shopov proti Bulharsku, č. 17253/07, bod 52; a citovaný rozsudek M. C. a A. C., bod 123).

114. Podle názoru Soudu tedy jak opomenutí vyšetřit nenávistné motivy, které vedly k násilnému útoku, tak nezohlednění těchto motivů při stanovení trestu za násilné činy z nenávisti představovaly „podstatnou vadu“ řízení podle článku 4 odst. 2 Protokolu č. 7. V projednávané věci vnitrostátní orgány předmětnou situaci nenapravily, ačkoliv nebylo možné konstatovat, že by tomu bránily překážky *de iure* (viz bod 99 výše). Zejména nenabídly obviněnému přiměřenou nápravu, například zastavením nebo zrušením bezdůvodného řízení

a odstraněním (zahlázením) jeho účinků, a věc opětovně nepřezkoumaly. Vnitrostátní orgány tedy nesplnily svou povinnost bojovat proti beztrestnosti trestných činů z nenávisti v souladu se standardy Úmluvy (viz Zolotukhin, body 114–115; a viz výše body 99–101).

115. S ohledem na výše uvedené úvahy Soud konstatuje, že vnitrostátní orgány tím, že zahájily neúčinné přestupkové řízení, a v důsledku toho chybně přerušily trestní řízení z formálních důvodů, nesplnily adekvátně a účinně svůj procedurální závazek vyplývající z Úmluvy, který se týkal násilného útoku proti stěžovatelce motivovaného její sexuální orientací. Takovéto jednání orgánů je v rozporu s jejich povinností bojovat proti beztrestnosti trestných činů z nenávisti, jež jsou vůči základním právům obzvláště poškozující (viz bod 95 výše).

116. Došlo tedy k porušení článku 3 v rámci jeho procedurální větve ve spojení s článkem 14 Úmluvy.

(...)

VÝROK

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

1. Prohlašuje tuto stížnost za přijatelnou;
2. Rozhoduje, že došlo k porušení procedurální větve článku 3 ve spojení s článkem 14 Úmluvy.

(...)

(Zpracoval Mgr. Bc. Jan Bena)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
TŘETÍ SEKCE
14. 9. 2021
VĚC VOLODINA PROTI RUSKU (č. 2)
[rozsudek ve věci rozsudek ve věci Volodina proti Rusku (č. 2),
stížnost č. 40419/19]

K nedostání pozitivním závazkům vyplývajícím z práva na respektování soukromého života z důvodu nedostatečné reakce na kybernásilí

Dotčený článek Úmluvy:
čl. 8

Odkazy na českou právní úpravu:
čl. 7 odst. 1 Listiny základních práv a svobod
§ 2 odst. 5, 6 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád
§ 81 a 82 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Klíčová slova:
domácí násilí – kriminalizace a stíhání zakázaného jednání – pozitivní závazky – respektování soukromého života – tajné sledování – trestní řízení – Účinné vyšetřování – zranitelné osoby

Autorský komentář:

Rozhodnutí Soudu navazuje na rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. 7. 2019, Volodina proti Rusku, č. 41261/17, v němž Soud dospěl k závěru, že došlo k porušení článku 3 Úmluvy a článku 14 ve spojení s článkem 3 Úmluvy. Překládané rozhodnutí se týká pozitivních závazků státu vyplývajících z práva na respektování soukromého života v souvislosti s reakcí a stíháním domácího násilí ve vztahu k násilí páchanému v online prostředí. Pro dostání svým pozitivním závazkům musí stát nejen disponovat efektivním právním rámcem, který obsahuje efektivní právní nástroje pro ochranu osob zasažených tímto typem násilí, ale zároveň je nezbytné, aby stát taková jednání důkladně a účinně vyšetřoval a postihoval.

V tomto případě se na Soud obrátila stěžovatelka, do jejíhož soukromého života bylo zasaženo ze strany jejího bývalého partnera, který vytvářel falešné profily na sociálních sítích za použití jejích osobních údajů a fotografií, a dále zveřejňoval její fotografie intimní povahy. Soud v rámci svého rozhodnutí zopakoval, že státy jsou povinny chránit fyzickou i psychickou integritu osoby, i když zásah pochází ze strany soukromých osob. Pro ochranu této integrity není nezbytné, aby stát zajistil možnost stíhat činy páchané v kyberprostoru pouze prostředky trestního práva, nýbrž postačí i právní nástroje z jiných právních odvětví, např. nástroje práva občanského. Pro naplnění pozitivního závazku chránit soukromý život jedinců však nepostačuje pouze existence tohoto právního rámce. Stát musí zajistit, aby takový právní rámec jednak předcházel negativnímu jednání spočívajícímu v páchání kybernásilí, jednak aby obsahoval efektivní nástroj bránící opakování takového jednání. Soud zároveň konstatoval, že vnitrostátní úřady jsou povinny důkladně a rychle jednání pachatelů kybernásilí prověřovat a stíhat.

Policejní orgány podle Soudu konaly v případě stěžovatelky pomalu, neboť k prošetření jejích podnětů došlo až několik let po jejich podání policii. V případě některých podnětů

dokonce nedošlo ani k zahájení trestního stíhání. Nedůkladně si pak policie počínala tehdy, kdy nevyužila veškerých nástrojů k prošetření trestného činu a zajištění důkazů o těchto činech, jež jsou jí dány zákony Ruska. Jelikož policejní orgány nekonaly při vyšetřování podnětů ze strany stěžovatelky rychle a důkladně, shledal Soud porušení článku 8 Úmluvy.

SHRNUTÍ SKUTKOVÉHO STAVU

Stěžovatelka žila se svým partnerem S. od roku 2014. V roce 2015 se pár rozešel, přičemž S. začal stěžovatelku sledovat, vyhrožovat jí a fyzicky na ni útočit. Těmito skutečnostmi se zabýval Soud ve věci Volodina proti Rusku (rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. 7. 2019, Volodina proti Rusku, č. 41261/17).

V roce 2016 byla stěžovatelka upozorněna na napadení jejího účtu na sociální síti, na němž se objevily její osobní údaje a intimní fotografie. Stěžovatelka tuto skutečnost nahlásila místní policii, která v dalších třech měsících předávala věc k vyřízení jiným policejním oddělením ve snaze vypátrat bydliště S. V listopadu 2016 policie odmítla zahájit trestní stíhání a prokurátor toto rozhodnutí zrušil. V květnu 2017 policie opět odmítla zahájit trestní stíhání a toto rozhodnutí opět prokurátor zrušil. V březnu 2018 policie zahájila trestní stíhání, vyslechla stěžovatelku a S. a provedla další důkazy, kdy získala informace od mobilních operátorů a provozovatele sociální sítě, vyslechla znalce, prohlédla mobilní telefon S.

Na jaře 2018 se na sociální síti objevily nové falešné profily s osobními údaji stěžovatelky a jejími intimními fotografiemi. V srpnu a září 2018 stěžovatelka na policii nahlásila výhrůžky smrtí, které obdržela prostřednictvím sociálních sítí. V lednu 2019 se jimi policie odmítla zabývat.

Na podzim 2018 stěžovatelka požádala vyšetřovatele, aby zajistil vydání příkazu zakazujícího S. používat internet, kontaktovat ji přes sociální sítě, e-mail nebo kontaktovat její rodinu. Vyšetřovatel požadavek stěžovatelky odmítl a následně jí nevyhověly ani soudy.

Poté, co policie nereagovala na stěžovatelčino oznámení o umístění sledovacího zařízení do její tašky, neuspěla stěžovatelka v prosinci 2018 ani s žádostí o přezkum policejní nečinnosti soudem. V září 2019 se policie odmítla zabývat novým oznámením týkajícím se sledovacího zařízení.

Na jaře 2019 policie zastavila vyšetřování falešných profilů na sociálních sítích, kdy toto rozhodnutí sice zrušil okresní soud, avšak krajský soud v srpnu 2019 stěžovatelčiny námitky odmítl.

V říjnu 2019 byl vyslechnut vlastník telefonního čísla sloužícího k vytváření falešných profilů na sociálních sítích. Stěžovatelka o výsledku nebyla informována.

V květnu 2020 policie vyslechla i stěžovatelku, nicméně v říjnu 2020 trestní stíhání zastavila z důvodu promlčení.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ I. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČL. 8 ÚMLUVY

33. Stěžovatelka ve smyslu článku 8 Úmluvy namítala, že ji ruské úřady neochránily před opakovaným online násilím a dostatečně a účinně nevyšetřily její věc. Článek 8 Úmluvy zní takto:

*„1. Každá osoba má právo na respektování svého soukromého ... života ...
2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, ochrany pořádku a předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“*

A. Přijatelnost

41. Soud shledal, že stížnost není ani zjevně neopodstatněná, ani nepřijatelná z jiných důvodů uvedených v článku 35 Úmluvy. Musí proto být prohlášena za přijatelnou.

B. Věc sama

(...)

2. Posouzení Soudu

a) Obecné principy

47. Soud považuje za důležité zopakovat, že pojem soukromý život zahrnuje fyzickou a psychickou integritu osoby, kterou jsou státy povinny chránit, i když nebezpečí pochází ze strany soukromých osob (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. 11. 2013, Söderman proti Švédsku, č. 5786/08, body 78–80 a také rozsudek ze dne 26. 3. 1985, X. a Y. proti Nizozemsku, bod 23; rozsudek ze dne 4. 12. 2003, M. C. proti Bulharsku, č. 39272/98, bod 150; rozsudek ze dne 14. 10. 2010, A. proti Chorvatsku, č. 55164/08, body 59–60, a rozsudek ze dne 28. 5. 2013, Eremia proti Moldavské republice, č. 3564/11, body 72–73). Na účinnou ochranu mají právo zejména děti a další zranitelné osoby. Zvláštní zranitelnost obětí domácího násilí a potřeba aktivního zapojení státu do ochrany těchto osob byla zdůrazněna jak v mezinárodních dokumentech, tak v ustálené judikatuře Soudu (viz rozsudek ze dne 12. 6. 2008, Bevacqua a S. proti Bulharsku, č. 71127/01, bod 65, rozsudek ze dne 30. 11. 2010, Hajduová proti Slovensku, č. 2660/03, bod 41 a Volodina, citovaný výše, bod 72).

48. Akty kybernetického násilí, kybernetické obtěžování a zlomyslné používání cizí identity byly kategorizovány jako formy násilí páchané na ženách a dětech, které mohou narušit jejich fyzickou a psychickou integritu s ohledem na jejich zranitelnost (viz odstavce 20, 23 a 24 výše a rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 2. 12. 2008, K. U. proti Finsku, č. 2872/02, bod 41). Soud nedávno poukázal na to, že „*kybernetické obtěžování je v současnosti posuzováno jako aspekt násilí páchaného na ženách a dívkách a může se objevovat v různých formách, jako je kybernetické narušování soukromého života ... a shromažďování, sdílení a nakládání s informacemi a fotografiemi, včetně těch intimních*“ (viz výše citovaný Buturugă, bod 74). V kontextu domácího násilí jsou nejpravděpodobnějšími pachateli kybernetického pronásledování nebo sledování blízcí partneři (tamtéž, viz také bod 20 výše).

49. Online násilí, resp. kybernásilí je úzce spojeno s offline neboli „reálným“ násilím a je potřeba jej považovat za další aspekt složitého fenoménu domácího násilí (viz výše citovaný Buturugă, body 74 a 78, a bod 20 výše). Státy mají pozitivní závazek zavést a účinně aplikovat

systém trestající všechny formy domácího násilí a poskytnout obětem těchto činů dostatečné záruky (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. 6. 2009, Opuz proti Turecku, č. 33401/02, bod 145, a rozsudek ze dne 23. 5. 2017, Bălşan proti Rumunsku, č. 49645/09, bod 57). Pozitivní povinnost se vztahuje na všechny formy domácího násilí, ať už k němu dochází offline nebo online. Soud dovodil, že tento pozitivní závazek – v některých případech vyplývající z článků 2 nebo 3 Úmluvy a v jiných případech z článku 8 Úmluvy, posuzován samostatně nebo v kombinaci s článkem 3 Úmluvy – zahrnuje zejména: a) povinnost vytvořit a v praxi uplatňovat odpovídající právní rámec poskytující ochranu před násilím ze strany soukromých osob; b) povinnost přijmout přiměřená opatření k odvrácení skutečného a bezprostředního rizika opakujícího se násilí, o kterém úřady věděly nebo měly vědět, a c) povinnost provést účinné vyšetřování násilných činů (viz nejnověji rozsudek velkého senátu ze dne 15. 6. 2021, Kurt proti Rakousku, č. 62903/15, bod 164, a také Bevacqua a S., bod 65; Eremia, bod 75; Volodina, body 76–77 a 86 a Buturugă, body 60–62, vše citováno výše). Soud opakuje, že pozitivní povinnosti státu chránit fyzickou nebo psychickou integritu jednotlivce vyplývající z článku 8 Úmluvy se mohou rozšířit na otázky týkající se účinnosti trestního vyšetřování, i když trestní odpovědnost agentů státu není předmětem sporu (viz K. U. proti Finsku, bod 46, a Söderman, bod 84, oba citované výše).

b) Aplikace těchto principů

50. V předmětné věci není sporu o použitelnosti článku 8 Úmluvy: Soud ve svém prvním rozsudku konstatoval, že zveřejnění intimních fotografií stěžovatelky „*podkopalo její důstojnost, vyslalo zprávu o ponížení a neúctě*“ (viz Volodina, citovaný výše, bod 75). Zveřejnění jejích intimních fotografií bez souhlasu, vytváření falešných profilů na sociálních sítích pod jejím jménem a údaji a její sledování pomocí zařízení GPS narušovalo její soukromý život a zapříčinilo vznik pocitu úzkosti, utrpení a nejistoty. V souladu s tím je třeba posoudit, zda vnitrostátní orgány poté, co se dozvěděly o zásahu do práv stěžovatelky podle článku 8 Úmluvy, splnily své povinnosti vyplývající z tohoto ustanovení, tedy zda přijaly dostatečná opatření k ukončení tohoto zásahu a zabránily jeho opakování (viz Eremia, cit. výše, bod 75).

51. Soud nejprve posoudí, zda žalovaný stát zavedl odpovídající právní rámec poskytující stěžovatelce ochranu před kybernetickým násilím (viz výše citovaný Söderman, body 89–91). Je vhodné zopakovat, že pokud jde o činy, které zasahují do psychické integrity jednotlivce, pak není pro splnění povinnosti zajistit uvedený právní rámec vždy vyžadováno vytvoření skutkové podstaty trestného činu postihující takové jednání. Podmínku vytvoření uvedeného právního rámce lze splnit i vytvořením nástrojů civilního práva způsobilých poskytnout dostatečnou ochranu, případně kombinací s procesními prostředky, jako je vydání soudního příkazu (tamtéž, body 85 a 108, s dalšími odkazy).

52. Ruské právo obsahuje jak občanskoprávní mechanismy, tak trestněprávní ustanovení na ochranu soukromého života jednotlivce. Definice „*soukromého života*“ zakotvená v ustálené judikatuře Ústavního soudu (viz odstavce 25 výše) je dostatečně široká, aby pokryla více aspektů fyzické a sociální identity osoby a jejích různých prvků, jako je např. jméno, fotografie a osobní údaje (srovnej rozsudek velkého senátu ze dne 4. 12. 2008, S. a Marper proti Spojenému království, č. 30562/04 a 30566/04, bod 66).

53. Občanský zákoník obecně zakazuje shromažďovat, uchovávat, používat nebo sdílet jakékoli informace týkající se soukromého života jednotlivce bez souhlasu dotčené osoby. Rovněž konkrétně stanoví ochranu před neoprávněným použitím nebo zveřejněním podoby osoby (viz odstavce 28 a 29 výše). Porušení může vést k vydání soudního příkazu a vzniku odpovědnosti za delikty (viz odstavce 26 a 27 výše).

54. Závažnější případy zasahování do soukromého života jednotlivce mohou vést ke vzniku trestní odpovědnosti. Článek 137 trestního zákoníku považuje za trestný čin

shromažďování nebo šíření informací týkajících se soukromého života osoby bez souhlasu dotčené osoby (viz odstavec 30 výše). Závazný výklad Nejvyššího soudu potvrdil aplikaci tohoto ustanovení na všechny způsoby, kterými dochází k získávání informací, a to včetně různých forem sledování s použitím i bez použití technického zařízení (viz odstavec 31 výše).

55. Stěžovatelka na výše uvedených ustanoveních spatřuje chybu v tom, že netvoří součást holistického rámce trestajícího všechny formy domácího násilí a výslovně se nezaměřují na jeho projevy v kyberprostoru, jako je online stalking nebo zlomyslné používání cizí identity. Pro Soud je její kritika součástí širší otázky, zda ruský stát přijal legislativu kriminalizující činy domácího násilí, ať už k nim dochází v offline nebo online prostředí. Soud tuto otázku podrobně zkoumal v prvním případě Volodina a dospěl k závěru, že stávající ruský právní rámec byl v několika podstatných ohledech nedostatečný a nesplňoval požadavky vyplývající z pozitivní povinnosti státu zavést a účinně uplatňovat systém trestající všechny formy domácího násilí (viz výše citovaný Volodina, body 80–85). V projednávané věci, ve které je rozsah šetření Soudu omezenější, není nutné se k tomuto obecnému zjištění vracet. Nemusí být *in abstracto* přezkoumávány údajné nedostatky právní úpravy soukromého života, nýbrž je spíše potřeba určit, zda způsob, jakým byla tato ustanovení aplikována s ohledem na okolnosti případu stěžovatelky, vedl k porušení Úmluvy (viz rozsudek velkého senátu ze dne 4. 12. 2015, Roman Zacharov proti Rusku, č. 47143/06, bod 164).

56. Stěžovatelka namítala, že její jméno, osobní údaje a fotografie byly použity k vytváření falešných profilů na sociálních sítích, že došlo k umístění zařízení GPS, jehož účelem bylo sledování pohybu stěžovatelky, a že se stala terčem výhrůžek smrti zasílaných prostřednictvím sociálních médií (viz výše odstavce 6, 10, 11 a 13). Vnitrostátní úřady uvedly, že tyto činy vykazují znaky vyžadované pro stíhatelnost takových činů podle ruského trestního práva. Shromažďování informací o místě pobytu stěžovatelky a šíření jejích snímků a osobních údajů v sítích informačních a komunikačních technologií (ICT) bylo vážným zásahem do jejího soukromí, který lze trestat podle článku 137 trestního zákoníku, zatímco vyhrožování smrtí bylo stíhatelné podle článku 119 trestního zákoníku, a to bez ohledu na způsob jejich komunikace – offline nebo online. S ohledem na prostor pro uvážení státu při volbě právních prostředků k zajištění souladu s Úmluvou se Soud domnívá, že stávající rámec vytvořil ruským orgánům právní nástroje pro vyšetřování činů kybernetického násilí, jehož obětí byla stěžovatelka.

57. Soud se domnívá, že kybernetické násilí v projednávané věci bylo dostatečně závažné, aby na něj domovské úřady reagovaly prostředky trestního práva. Zveřejnění intimních fotografií stěžovatelky, jejichž účelem bylo upoutat pozornost jejího syna, jeho spolužáků a jejich učitele (viz odstavec 6 výše), mělo stěžovatelku ponížít a zhoršit její postavení. Jak je uvedeno výše, sledování pohybu stěžovatelky pomocí zařízení GPS a zasílání výhrůžek smrtí na sociálních sítích ve stěžovatelce vyvolalo pocit úzkosti, utrpení a nejistoty. Soud rovněž opakuje, že jak veřejný zájem, tak zájem na ochraně zranitelných obětí před trestnými činy narušujícími jejich fyzickou nebo psychickou integritu vyžadují existenci právního nástroje, který umožní identifikovat pachatele a postavit jej před soud (viz K. U. proti Finsku, citovaný výše, bod 47, a Volodina, citovaný výše, bod 100). Občanskoprávní řízení, které by mohlo být takovým vhodným prostředkem v situacích méně závažných, by v projednávaném případě nemohlo tyto cíle naplnit.

58. Soud dále připomíná, že státní orgány jsou povinny poskytnout obětem domácího násilí přiměřená ochranná opatření ve formě účinného odrazení před závažným zásahem do jejich fyzické a psychické integrity (viz výše citovaný Opuz, bod 176 a Volodina, cit. výše, bod 86). Zatímco ve velké většině členských států Rady Evropy mohou oběti domácího násilí žádat o okamžité „omezující“ nebo „ochranné“ příkazy schopné zabránit opakování domácího násilí, Rusko zůstalo mezi pouze několika členskými státy, jejichž vnitrostátní právní předpisy neposkytují obětem domácího násilí žádná srovnatelná ochranná opatření (viz výše citovaná

věc Volodina, body 88–89). Žalovaná vláda nepředložila žádné účinné prostředky nápravy, které by úřady mohly použít k zajištění ochrany stěžovatelky před opakujícími se akty kybernetického násilí. Mechanismus občanského práva nezahrnuje důslednou kontrolu toho, jak pachatel dodržuje podmínky soudního příkazu schopného zajistit bezpečnost oběti před rizikem opakování postihovaného jednání (tamtéž, bod 89).

59. Pokud jde o příkazy zakazující určité chování (viz odstavec 32 výše), Soud neshledal, že v případě stěžovatelky tyto poskytují dostatečnou ochranu obětem domácího násilí. Příkaz je omezujícím opatřením omezeným v oblasti trestního práva, jehož dostupnost závisí na existenci trestního stíhání. Jak je však uvedeno výše, vnitrostátní úřady mohou odložit nebo odmítnout zahájení trestního řízení, a to i ve vztahu k závažným jednáním, jakým je vyhrožování smrtí, zlomyslné používání cizí identity nebo pronásledování za použití sledovacího zařízení. Kromě toho nelze rovněž očekávat, že takové příkazy lze v praxi vydávat s naléhavostí, která je často nezbytná v situacích domácího násilí. Žádost o vydání příkazu je rovněž podmíněna procesním postavením pachatele: pokud nejsou v rámci vyšetřování shromážděny důkazy k obvinění pachatele, lze podezřelému uložit omezovací opatření pouze za „výjimečných okolností“ (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 14. 6. 2016, Birulev a Šiškin proti Rusku, č. 35919/05 a 3346/06, bod 33.). Vzhledem k tomu, že případ proti S. nepřekročil fázi podezření, nedostatky předchozího vyšetřování nepříznivě ovlivnily šance stěžovatelky na uplatnění tohoto omezujícího opatření.

60. Podstatnějším problémem je, že možnost návrhu o vydání příkazu zakazujícího určité chování není přímo dostupná oběti, neboť ta musí požádat vyšetřovatele, aby podal u soudu návrh na jeho vydání. Je tedy plně na uvážení vyšetřovatele, zda žádosti oběti vyhoví nebo ji zamítne. Odmítnutí žádosti vyšetřovatelem podléhá soudnímu přezkumu, o který stěžovatelka neúspěšně žádala (viz odstavec 12). Uljanovské soudy však neprovedly nezávislou kontrolu věcných důvodů pro odmítnutí a omezily se pouze na zjištění, že vyšetřovatel nepřekročil meze svých pravomocí (srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 7. 2014, Ljapin proti Rusku, č. 46956/09, bod 138).

61. Soud v první věci Volodina zjistil, že reakce ruských orgánů na riziko opakovaného násilí ze strany bývalého partnera stěžovatelky byla zjevně nedostatečná a že v důsledku jejich nečinnosti a nepřijetí ochranných opatření umožnily S. bez překážek a beztrestně nadále vyhrožovat, obtěžovat a napadat stěžovatelku (viz výše citovaný Volodina, bod 91). Toto zjištění je aplikovatelné za okolností daného případu, kdy úřady ani v jednom okamžiku nezvažovaly, co by se mohlo a mělo udělat pro ochranu stěžovatelky před opakujícími se online násilím.

62. Pokud jde o způsob, jakým ruské orgány vedly vyšetřování stěžovatelčiných oznámení, Soud uvádí, že aby bylo vyšetřování účinné, musí být rychlé a důkladné. Úřady musí podniknout veškeré přiměřené kroky k zajištění důkazů o incidentu, včetně forenzních důkazů. Při řešení případů domácího násilí je zapotřebí zvláštní opatrnosti, přičemž je nutné v rámci vnitrostátního řízení zvážit specifickou povahu domácího násilí (viz výše citovaný Volodina, bod 92).

63. Pokud jde o vyšetřování falešných profilů na sociálních sítích a šíření intimních fotografií stěžovatelky, trestní řízení bylo zahájeno až dne 6. 3. 2018, tedy téměř dva roky poté, co stěžovatelka dne 22. 6. 2016 poprvé oznámila falešné profily policii (viz odstavce 7 a 9). Nejprve se policie snažila věc urychleně odložit z formálních důvodů s odkazem na nedostatek místní příslušnosti či nenaplnění znaků skutkové podstaty trestného činu (viz odstavce 7 a 8) místo toho, aby se vážně a skutečně pokusila zjistit okolnosti škodlivého používání cizí identity stěžovatelky na sociálních sítích. Jelikož státy odpovídají za průtahy v řízení, ať už zaviněné jednáním svých soudních či jiných orgánů nebo strukturálními nedostatky v jejich soudním systému, které způsobují průtahy (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. 7. 2015, Rutkowski a další proti Polsku, č. 72287/10 a 2 další, bod 128), není podstatné, zda

původní dvouleté zpoždění bylo způsobeno nedostatkem jasných pravidel pro určení příslušnosti vyšetřování trestných činů spáchaných online nebo neochotou jednotlivých policistů se případu ujmout.

64. Vláda se snažila průtahy vysvětlit tím, že S. nebyl k dispozici pro účely jeho výslechu. Toto vysvětlení Soud nepřesvědčilo. Z okolností prvního případu Volodina je zřejmé, že policie mohla již v srpnu 2016 v Samaře u S. shromažďovat důkazy v souvislosti s jiným trestným činem spáchaným proti stěžovatelce (viz výše citovaný Volodina, bod 23). Pokud by se S. skutečně ztratil, mohla policie využít svých rozsáhlých pravomocí na základě zákona o policii a zákona o operativní pátrací činnosti k pátrání a zadržení osob podezřelých z trestných činů (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. 6. 2011, Shimovolos proti Rusku, č. 30194/09, § 33–38). V každém případě, bez ohledu na to, zda byl S. snadno dostupný pro výslech či nikoli, měla policie jednat rychle a v dobré víře, aby zajistila forenzní důkazy o údajných trestných činech, včetně identifikace telefonních čísel a internetových adres, které byly použity k vytvoření falešných profilů a zveřejnění fotografií stěžovatelky. Policie však takto nepostupovala až do roku 2018, kdy bylo zahájeno trestní řízení, což jednak vedlo ke ztrátě času, jednak oslabilo možnost úřadů zajistit důkazy týkající se kybernetického násilí.

65. Vyšetřování probíhající od roku 2018 rovněž nelze považovat za dostatečně rychlé a důkladné. Orgánům trvalo téměř rok, než získaly informace o internetových adresách falešných účtů od ruské společnosti provozující platformu sociální sítě VKontakte; orgány si nevyžádaly od Instagramu žádnou identifikaci vlastníka falešných účtů. Výslech stěžovatelky a kontrola falešných profilů na Instagramu proběhla v květnu 2020, tedy dva roky od stížnosti stěžovatelky v roce 2018. Orgánům se zřejmě podařilo určit jak osobu, jejíž telefonní číslo a internetová adresa byla použita k vytvoření falešných účtů v roce 2016, tak i vlastníka telefonního čísla v Ázerbájdžánu, které bylo použito k vytvoření dvou falešných účtů v roce 2018. Jejich komunikace a možné spojení se S. nicméně nebylo prošetřováno; nebylo stanoveno, jak se osoba v Ázerbájdžánu mohla dostat k intimním fotografiím a osobním údajům stěžovatelky.

66. „Předvyšetřování“ dalších trestných činů, které stěžovatelka oznámila policii, nevedlo ani v jednom případě k zahájení trestního stíhání. Ve věci nálezu sledovacího zařízení v tašce stěžovatelky bylo procesní rozhodnutí o její stížnosti vydáno téměř o tři roky později po jejím oznámení na policii (viz odstavce 13 a 17). Vyšetřovací orgány stěžovatelku ohledně stížnosti nekontaktovaly, nedotázaly se S. k zařízení a nenasadily technické prostředky ke zjištění čísla SIM karty instalované v zařízení prostřednictvím síťové infrastruktury poskytovatele služeb. Úřady rovněž neprošetřily výhrůžky smrti, které stěžovatelka obdržela online a nahlásila je policii v srpnu a září 2019 (viz odstavec 11). Aniž by policie podnikla jakékoli vyšetřovací úkony, dospěla k závěru, že nedošlo ke spáchání žádného trestného činu. Jak Soud zjistil v první věci Volodina, policie svévolně zvýšila laťku pro důkazy potřebné k zahájení trestního řízení s tvrzením, že vyhrožování smrtí musí být „skutečné a konkrétní“, aby jej bylo možné stíhat (viz výše citované Volodina, bod 98). Úřady však zejména nedokázaly zaujmout celkový pohled na situaci úvahou, zda by tyto incidenty mohly odůvodnit závěr, že jsou vzhledem k jejich propojení typově a v kontextu s fyzickými útoky, které stěžovatelka nahlásila (viz Volodina, cit. výše, body 31–36), jediným způsobem jednání (viz výše citovaný Buturugă, bod 78).

67. V důsledku pomalého vyšetřování falešných profilů na sociálních sítích nakonec došlo k promlčení trestního stíhání. Trestní stíhání proti S. bylo na základě jeho podnětu zastaveno z důvodu uplynutí promlčecí lhůty, i když se zdá, že jeho účast na vytváření falešných profilů byla prokázána (viz bod 20 výše). Soud shledal porušení povinnosti vést účinné vyšetřování v případech, kdy řízení neoprávněně pokračovalo nebo bylo ukončeno na základě předpisu umožňujícího pachatelům uniknout odpovědnosti (viz Opuz, cit. výše, bod 151; rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 1. 2012, P. M. proti Bulharsku, č. 49669 /07, bod

64–66, a ve skutkově obdobné situaci rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 22. 10. 2019, Barsova proti Rusku, č. 20289/10, body 35–40. Zásada účinnosti znamená, že domovské úřady nesmí v žádném případě nechat způsobení fyzického nebo psychického utrpení bez trestu. Tento přístup je nezbytný pro udržení důvěry veřejnosti v právní stát a jeho podporu, stejně jako pro zamezení jakéhokoli náznaku tolerance nebo tajné dohody orgánů v případě vyšetřování násilných činů (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 17. 10. 2006, Okkalı proti Turecku, č. 52067/99, bod 65). Jelikož ruské orgány nevedou řízení s náležitou pečlivostí, nesou odpovědnost za nezajištění toho, aby byl pachatel kybernetického násilí postaven před soud. Beztrestnost, která následovala, stačila k tomu, aby zpochybnila schopnost státního aparátu vytvořit dostatečně odrazující účinek na ochranu žen před kybernásilím.

68. Souhrnně řečeno, Soud konstatuje, že i když stávající právní rámec dává orgánům k dispozici právní nástroje ke stíhání kybernetického násilí, jehož byla stěžovatelka obětí, způsob, jakým ve skutečnosti věc řešily – zejména neochota zahájit trestní řízení a pomalé tempo vyšetřování vedoucí k beztrestnosti pachatele – odhalil neplnění jejich pozitivních povinností vyplývajících z článku 8 Úmluvy. Došlo tedy k porušení tohoto ustanovení.

VÝROK

Z těchto důvodů Soud jednomyslně

1. *Prohlašuje* stížnost za přijatelnou;
2. *Rozhoduje*, že došlo k porušení článku 8 Úmluvy;

(...)

(Zpracovali JUDr. Petr Angyalossy, Ph.D., a Mgr. Bc. Štefan Reháč, LL.M.)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA

PRVNÍ SEKCE

14. 10. 2021

VĚC M. L. PROTI SLOVENSKU

(rozsudek ve věci ve věci M. L. proti Slovensku, stížnost č. 34159/17)

Absence vyvažování práva na soukromý život vůči právu na svobodu projevu tisku v souvislosti s vydáváním článků zabývajících se informacemi z intimní sféry zesnulého kněze odsouzeného v trestním řízení

Dotčený článek Úmluvy:

čl. 8

čl. 10

Odkazy na českou právní úpravu:

čl. 10 a čl. 17 Listiny základních práv a svobod

§ 81 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Klíčová slova:

hodnotový soud – kritika a difamace – občanský projev ve veřejném zájmu – ochrana osobnosti – ochrana pověsti jiných – odpovědná žurnalistika – respektování soukromého života – Soukromý život – Svoboda projevu/Sdělovací prostředky – svoboda rozšiřovat informace

Autorský komentář:

Rozsudek M. L. proti Slovensku je zajímavým příspěvkem do rozvinuté judikatury Evropského soudu pro lidská práva týkající se rovnováhy mezi mediální svobodou projevu a právem jednotlivce na ochranu soukromí. Zatímco v minulosti se již ESLP opakovaně zabýval a nastavil relativně jasná kritéria posuzování hranice zásahu do ochrany soukromí veřejně aktivních osob (politiků, soudců, umělců), věc M. L. rozšiřuje aplikovatelnost judikatury na zcela novou oblast, a to ochranu soukromí církevních osob (kněží). Případ je zajímavý hned několika skutkovými okolnostmi, které vybízí k hlubším teoretickým úvahám: 1) Série článků zasahujících do ochrany soukromí se týkala řadového kněze. Podle ESLP hraje tato okolnost stěžejní roli při posuzování, do jaké míry byl jednotlivec nucen publicitu strpět. ESLP nepřímou vnitrostátním soudům vytýká, že k řadovému knězi přistupovaly automaticky jako k veřejně známé osobě a nerozlišovaly, že nezastával žádnou hodnostářskou funkci. 2) ESLP se v obiter dictu rozsudku věnuje i širšímu kontextu a společenské důležitosti tématu, v souvislosti s nímž o osobě zesnulého kněze psaly: a to nedostatečně problematizovaný postoj římskokatolické církve k homosexualitě a nekonsenzuálnímu sexuálnímu násilí páchanému ze strany jednotlivých kněží. ESLP uznal vyšší míru společenské citlivosti a nezbytnosti informovat o tématu i za cenu zásahu do intimní sféry jednotlivců, nicméně v projednávané věci nakonec konstatoval, že předmětné novinové články nezpracovaly téma dostatečně citlivě a spíše než na jeho problematizování se soustředily na vyvolání senzace – navíc na základě nedostatečně ověřených tvrzení. Z tohoto pohledu je rozsudek důležitým příspěvkem k judikatuře interpretující limity novinářské svobody médií. 3) Snad nejzajímavějším aspektem projednávané věci je skutečnost, že novinové články se týkaly již zesnulého kněze. ESLP zde de facto rozšiřuje koncept „práva být zapomenut“ na zesulé osoby. Jinými slovy, i pomluva zesnulého jednotlivce zasahuje do práva na ochranu soukromého života pozůstalých rodinných

příslušníků. ESLP tímto závěrem otevírá dveře pro výrazně širší okruh subjektů, na něž dopadá ochrana soukromého života ve střetu se svobodou projevu médií (nebo třeba umělců). Nutno připomenout, že zatímco rozsudek vyvolal řadu kontroverzí v některých zemích, které neznají institut ochrany dobré pověsti zemřelé osoby (jako třeba anglické právo a Human Rights Act), česká právní úprava výslovně upravuje ochranu osobnostních práv fyzických osob i po smrti v § 82 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

SKUTKOVÝ STAV

(1.–6.) Stěžovatelkou v předmětné věci je matka zesnulého syna, jenž působil jako kněz. Syn stěžovatelky byl v roce 1999 odsouzen za pohlavní zneužívání a ohrožování mravní výchovy mládeže v souvislosti s obtěžováním nezletilého chlapce a v roce 2002 za výtržnictví. Odsouzení byla zahlazena v letech 2001 a 2003. Syn stěžovatelky zemřel v roce 2006, přičemž dva roky poté bulvární tisk zveřejnil články s barvitými titulky o jeho odsouzení a o možné souvislosti mezi odsouzeními a údajnou sebevraždou. Články obsahovaly celé jméno syna stěžovatelky a podrobnosti z jeho soukromého života, které byly popsány expresivně a prezentovány tak, že měly plynout z trestních spisů nebo z výpovědí osob, které byly osloveny. Jeden z článků byl doprovázen rovněž fotografiemi syna stěžovatelky.

(7.–11.) Stěžovatelka se obrátila na vnitrostátní soudy. Zřízení před prvostupňovým soudem vyplynulo, že starosta jakožto jedna z osob, na kterou bylo v člancích odkazováno, popřel, že by komunikoval s tiskem. Autoři článků pak primárně uváděli, že si konkrétní zdroje nepamatují a že jejich články prakticky vycházely z internetu a dalších médií, trestního spisu a z osobní komunikace s biskupem, jakož i s neznámými osobami žijícími v jednotlivých farnostech, jejichž výpovědi považovali za vyjádření názorů, které není nezbytné ověřovat. Obecně nebyli dotčení novináři schopni uvést bližší informace ohledně ověření sdílených informací. Příkladem jedna z novinářek, A. H., na otázku, na základě čeho byl vytvořen hodnotový soud, dle kterého syn stěžovatelky spáchal sebevraždu pod tíhou svého svědomí, odpověděla, že si nepamatuje, zda měla pro tuto informaci nějakou oporu a odkud ji případně měla. V člancích bylo rovněž uvedeno, že se za zesnulého kněze zaručila církev, čímž se měl vyhnout různým postihům, což bylo vyvráceno. Biskupský úřad, na který se některé články odvolávaly, popřel obdržení jakýchkoliv dotazů ohledně syna stěžovatelky.

(12.–19.) Prvostupňový soud rozhodl o povinnosti dotčených vydavatelů vydat omluvu za zveřejnění nepravdivých tvrzení o synovi stěžovatelky, současně však stěžovatelce nepřiznal finanční kompenzaci. V návaznosti na rozhodnutí soudu druhého stupně se věci prvostupňový soud zabýval znovu, přičemž žalobu stěžovatelky zamítl. Uvedl, že obdobně, jak je tomu u veřejně aktivních osob, se u syna stěžovatelky coby faráře vyžaduje vyšší míra tolerance ke kritice oproti běžné osobě. Trestní stíhání syna stěžovatelky bylo ve veřejném zájmu. S ohledem na přechodí případy sexuálního zneužívání duchovními, jakož i s ohledem na postoj, který vůči nim zaujala římskokatolická církev, byli novináři oprávněni informovat o skutečnostech, které plynuly z trestního spisu a zveřejnit fotografii stěžovatele. Zároveň soud uvedl, že se články opíraly rovněž o jiné zdroje, jež lze považovat za věrohodné. Předložena byla i kopie protokolu o výpovědi syna stěžovatelky, k čemuž prvostupňový soud uvedl, že důvodem pro jeho absenci v trestním spisu bylo pravděpodobně to, že byl pořízen před zahájením trestního stíhání zesnulého kněze. Skutečnosti popsané v protokolu vnitrostátní soud nevyhodnotil jako smyšlené, neboť měly odpovídat okolnostem, na základě nichž byl syn stěžovatelky odsouzen. Krajský soud uvedené rozhodnutí potvrdil, načež stěžovatelka podala ústavní stížnost. Ústavní soud stížnost odmítl jako zjevně neopodstatněnou a mimo jiné uvedl, že obecný soud nemůže nést „sekundární odpovědnost“ za porušení základních práv a svobod hmotněprávní povahy, pokud nedošlo k porušení procesních předpisů, což ve věci stěžovatelky nenastalo.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

I. NAMÍTANÉ PORUŠENÍ ČL. 8 ÚMLUVY

22. Stěžovatelka namítá, že zamítnutí její žaloby proti vydavatelům novin představovalo porušení jejího práva na respektování soukromého života tak, jak jí to zaručuje čl. 8 Úmluvy, jehož příslušné části znějí následovně:

„1. Každý má právo na respektování svého soukromého ... života ...

2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu ... ochrany práv a svobod jiných.“

(...)

B. K věci samé

(...)

2. Posouzení Soudu

34. Soud na úvod poznamenává, že stěžovatelku lze považovat za osobu přímo dotčenou předmětnými ustanoveními (viz bod 48). V rámci projednávané věci je tudíž vyžadováno posouzení, zda byla nastolena spravedlivá rovnováha mezi jejím právem na ochranu soukromého života podle čl. 8 a právem vydavatelů novin na svobodu projevu zaručenou čl. 10.

35. Při výkonu své kontrolní pravomoci je úkolem Soudu přezkoumat, zda jsou ve světle okolností věci jako celku rozhodnutí přijatá vnitrostátními soudy v rámci jejich prostoru pro uvážení v souladu s příslušnými kritérii stanovenými v judikatuře Soudu [viz rozsudek velkého senátu ze dne 7. 2. 2012, Von Hannover proti Německu (č. 2), č. 40660/08 a 60641/08, body 95–113, rozsudek velkého senátu ze dne 7. 2. 2012, Axel Springer AG proti Německu, č. 39954/08, body 78–95 a rozsudek velkého senátu ze dne 10. 11. 2015, Couderc a Hachette Filipacchi Associés proti Francii, č. 40454/07, body 83–93]. Soud za účelem vyvažování proti sobě stojících práv již stanovil řadu kritérií, mezi které patří: míra příspěvku do diskuse o veřejném zájmu, míra známosti dotčené osoby, předmět zprávy, předchozí jednání dotčené osoby, obsah, forma a dopad zveřejnění a případně okolnosti, za nichž byly fotografie pořízeny.

36. Vzhledem k okolnostem projednávané věci považuje Soud za vhodné vyhodnotit kritéria relevantní pro projednávanou věc v následujícím pořadí: míra známosti dotčené osoby a její předchozí jednání, dále předmět, obsah a dopad článků a míra příspěvku do diskuse o veřejném zájmu.

(a) Míra známosti dotčené osoby a její předchozí jednání

37. Soud poznamenává, že syn stěžovatelky nebyl za svého života veřejně známou osobností ani vysoce postaveným církevním hodnostářem (viz rozsudek ze dne 19. 1. 2006, Albert-Engelmann-Gesellschaft mbH proti Rakousku, č. 46389/99, bod 27). Vnitrostátní soudy se navzdory tomu domnívaly, že vzhledem k jeho postavení coby faráře k němu nelze přistupovat jako k běžné osobě, ale spíše jako k osobě veřejně známé, u níž se očekává větší tolerance ke kritice (viz bod 15).

38. Soud dále podotýká, že čl. 8 se nelze dovolávat v případě stížnosti na ztrátu dobré pověsti, jež je předvídatelným důsledkem kromě jiného v případě spáchání trestného činu (viz

Axel Springer proti Německu, cit. výše, bod 83 a rozsudek ze dne 28. 6. 2018, M. L. a W. W. proti Německu, č. 60798/10 a 65599/10, bod 88). Odsouzení v trestním řízení však nezabavuje odsouzenou osobu práva být zapomenut, a to tím spíše, pokud toto odsouzení již bylo zahlazeno. I za situace, kdy dotčená osoba získá určitou proslulost během soudního řízení, zájem veřejnosti o předmětný trestný čin, a tedy i proslulost osoby, může s odstupem času klesat. Po uplynutí určité doby mají tedy odsouzené osoby zájem na tom, aby již nebyly se svými činy konfrontovány, a to s ohledem na jejich opětovné začlenění do společnosti. To platí zejména poté, co byla odsouzená osoba s konečnou platností propuštěna (viz. M. L. a W. W. proti Německu, cit. výše, bod 100).

39. Co se týče projednávané věci, je pravdou, že předchozí jednání syna stěžovatelky vedlo k tomu, že proti němu bylo vedeno trestní řízení a byl odsouzen. Ve světle citované judikatury Soudu je to však nemůže zcela zbavit ochrany podle čl. 8. Navíc je třeba poznamenat, že syn stěžovatelky byl odsouzen k podmíněnému trestu, jehož podmínky ve zkušební době dodržoval. Soud tedy musí vzít v úvahu, že předmětné články byly zveřejněny nejen několik let po odsouzení stěžovatelčina syna v trestním řízení, ale také poté, co byla tato odsouzení zahlazena (viz bod 5).

(b) Předmět, obsah a dopad článků

40. Soud opakovaně zdůrazňoval, že je nezbytné rozlišovat mezi skutkovými tvrzeními a hodnotovými soudy (viz rozsudek velkého senátu ze dne 23. 4. 2015, Morice proti Francii, č. 29369/10, bod 126). Soud připomíná, že i hodnotový soud musí být založen na dostatečném faktickém základě, aby se ve smyslu čl. 10 jednalo o spravedlivou kritiku a že konečný rozdíl mezi hodnotovým soudem a skutkovým tvrzením spočívá v míře, v jaké musí být prokázány (viz rozsudek ze dne 13. 11. 2003, Scharsach a News Verlagsgesellschaft mbH proti Rakousku, č. 39394/98, bod 40 a rozsudek ze dne 31. 7. 2007, Dyuldin a Kislov proti Rusku, č. 25968/02, bod 48).

41. Nadto novináři nesou jistou odpovědnost a mají povinnost dodržovat určité povinnosti (viz rozsudek velkého senátu ze dne 17. 12. 2004, Cumpănă a Mazăre proti Rumunsku, č. 33348/96, bod 97). Zvláště právo novinářů sdělovat informace týkající se otázek veřejného zájmu je podmíněno tím, že jednají v dobré víře a poskytují „spolehlivé a přesné“ informace v souladu s novinářskou etikou (viz rozsudek ze dne 23. 10. 2008, Godlevskiy proti Rusku, č. 14888/03, bod 42 a rozsudek ze dne 18. 4. 2013, Ageyevy proti Rusku, č. 7075/10, bod 226).

42. Pokud jde o obsah předmětných článků, Soud konstatuje, že byly prezentovány senzačním a bulvárním způsobem s bombastickými titulky (viz odstavec 6 výše) a nacházely se na titulních stranách spolu s fotografiemi zesnulého syna žalobkyně ve třetím článku. Soud konstatuje, že tvrzení bulvárního tisku ohledně syna stěžovatelky byla závažná a prezentována spíše jako skutková tvrzení o skutečnostech, jež vedly k jeho odsouzení v trestním řízení, než jako hodnotové soudy.

43. V této souvislosti Soud prvně podotýká, že vnitrostátní soudy jasně nerozlišovaly mezi skutkovými tvrzeními a hodnotovými soudy navzdory zjištění, že dotčené články vycházely též z jiných zdrojů než z trestních spisů (viz bod 15).

44. V souvislosti s údajnou sebevraždou syna stěžovatelky, jež v trestních spisech nemohla být zmíněná (neboť k ní došlo až po odsouzení) a u níž stěžovatelka popřela, že by byla příčinou smrti jejího syna (viz bod 7), se uvedené pochybení jeví jako obzvláště závažné. V tomto bodě nebyl vyvozen žádný závěr z velmi neurčité odpovědi novinářky A. H. (viz bod 10).

45. Dále soud konstatuje, že řada tvrzení v člancích byla prezentována způsobem, který budil dojem, že byla ověřena nebo potvrzena důvěryhodným zdrojem informací, ať už se jednalo o starostu nebo o biskupský úřad (viz bod 6). Soudy opětovně opomněly vzít v úvahu vyhýbavé odpovědi novinářů a jejich neschopnost předložit konkrétní důkazy na podporu svých

tvrzení (viz bod 10). Naopak dospěly k závěru (viz body 15 a 17), že ve světle odsouzení syna stěžovatelky lze neidentifikované zdroje novinářů považovat za věrohodné, aniž by přikládaly jakoukoli váhu skutečnosti, že biskupský úřad popřel, že by s tiskem jakkoliv komunikoval, a že informace o tom, že se církev za syna stěžovatelky zaručila, byla vyvrácena.

46. Soud navíc není přesvědčen důvody, o které se okresní soud opíral, když jako věrohodný zdroj informací přijal neúplnou kopii protokolu o výslechu syna stěžovatelky. Soud podotýká, že dotyčný novinář měl být obzvláště opatrný při použití výpovědi syna stěžovatelky, která – pokud byla učiněna před blíže nespecifikovaným orgánem před zahájením jeho trestního stíhání, jak předpokládá okresní soud, a nebyla promítnuta v odsuzujícím rozsudku – nebyla veřejně přístupná. Vnitrostátnímu soudu však novinář nebyl schopen poskytnout žádné podrobnosti o tom, jak tento dokument získal, nebo jak si ověřil jeho pravost (viz bod 10).

47. Za těchto okolností Soud konstatuje, že vnitrostátní soudy neprovedly dostatečné posouzení všech relevantních prvků a dostupných důkazů. I když se novinářům musí přiznat možnost použití určité nadsázky či dokonce provokace, podle Soudu je potřeba frivolní a neověřená tvrzení o soukromém životě syna stěžovatelky považovat za překročení hranic odpovědné žurnalistiky (srov. rozsudek ze dne 22. 1. 2013, OOO Ivpress a další proti Rusku, č. 33501/04 a 3 další, bod 77).

48. Nakonec Soud připouští, že zkreslené skutečnosti a použité výrazy musely stěžovatelku rozrušit a že byly způsobilé významně a přímo zasáhnout její pocity jakožto matky zemřelého syna, stejně jako její soukromý život a identitu, čehož nedílnou součástí je pověst jejího zemřelého syna (viz rozsudek ze dne 21. 11. 2013, Putistin proti Ukrajině, č. 16882/03, bod 33 a rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 9. 12. 2014, Dzhugashvili proti Rusku, č. 41123/10, body 27 a 30).

c) Míra příspěvku do diskuze o veřejném zájmu

49. Soud připomíná, že při vyvažování zájmů podle čl. 8 a 10 Úmluvy je přínos fotografií nebo článků v tisku zásadním kritériem [viz Von Hannover proti Německu (č. 2), cit. výše, bod 109].

50. Soud již přijal, že články zaměřené na podobná témata, konkrétně na rozpor mezi oficiálními postoji římskokatolické církve ve vztahu k homosexualitě, soukromým jednáním představitelů této církve a otázkou, zda žijí v souladu s proklamovanými standardy své církve, přispěly k diskuzi o veřejném zájmu (viz rozsudek ze dne 4. 12. 2012, Verlagsgruppe News GmbH a Bobi proti Rakousku, č. 59631/09, body 75, 76 a 80 a rozsudek ze dne 4. 12. 2012, Rothe proti Rakousku, č. 6490/07, bod 55).

51. Dále Soud uvádí, že stejně jako vnitrostátním soudům mu nepřísluší, aby nahrazoval názory tisku svými vlastními co do otázky použité techniky zpravodajství v konkrétní věci (viz výše citovaný rozsudek Von Hannover, bod 102). Každopádně Soud již připustil, že je legitimní využít jednotlivé případy za účelem upozornění na obecnější problém (viz rozsudek ze dne 10. 2. 2009, Eerikäinen a další proti Finsku, č. 3514/02, bod 66).

52. V projednávané věci může Soud přijmout, že téma sexuálního zneužívání duchovními a postoj římskokatolické církve k němu, jak jej identifikovaly vnitrostátní soudy (viz bod 15), bylo ve veřejném zájmu a trestní věc týkající se syna stěžovatelky byla vybrána pro ilustraci souvisejících problémů.

53. Soud je však přesvědčen, že veřejnost bylo možné o předmětné věci dostatečně informovat způsobem, který by představoval menší zásah do oprávněných zájmů syna stěžovatelky, konkrétně informováním pouze o skutečnostech dostupných z veřejně přístupných trestních spisů. V této souvislosti Soud připomíná, že je nezbytné rozlišovat mezi informováním o skutečnostech, byť kontroverzních, které jsou způsobilé přispět k diskuzi ve veřejném zájmu v demokratické společnosti, a mezi nevkusnými tvrzeními o soukromém životě

jednotlivce. Pokud jde o první z těchto dvou případů, v prospěch restriktivní interpretace jakéhokoliv omezení svobody projevu svědčí zásadní role tisku v demokracii a jeho povinnost působit jako „hlídací pes věcí veřejných“. Jiné úvahy se však uplatní pro zpravodajství zaměřené na senzační, někdy až odpudivé zprávy, jejichž cílem je dráždit a pobavit a které mají uspokojit zvědavost jistého okruhu čtenářů ohledně skutečností z ryze soukromého života určité osoby (viz rozsudek ze dne 10. 5. 2011, Mosley proti Spojenému Království, č. 48009/08, bod 114). Ve světle těchto úvah se Soud domnívá, že zveřejnění dodatečných informací zvláště narušujících intimní sféru soukromého života syna stěžovatelky, jakož i zveřejnění jeho fotografie, nelze odůvodnit veřejným zájmem.

54. Vedle toho, že předmětné články byly spíše provokativní a senzacechtivé, Soud shledává, že je lze stěžít považovat za příspěvek k diskusi veřejného zájmu.

(d) Závěr

55. Soud konstatuje, že v projednávané věci bylo zásadní, aby vnitrostátní soudy pečlivě posoudily přítomnost a míru veřejného zájmu na zveřejnění předmětných informací a aby našly rovnováhu mezi takovým obecným zájmem a individuálními zájmy stěžovatelky [viz rozsudek ze dne 7. 1. 2014, Ringier Axel Springer Slovakia, a.s. proti Slovensku (č. 3), č. 37986/09, bod 83].

56. Z výše uvedeného však plyne, že vyvažování mezi právem stěžovatelky na soukromý život a svobodou projevu vydavatelů novin v souladu s kritérii stanovenými v judikatuře Soudů vnitrostátní soudy neprovedly.

57. Pokud jde navíc o procesní ochranu plynoucí z čl. 8 Úmluvy (viz rozsudek ze dne 14. 2. 2006, Turek proti Slovensku, č. 57986/00, body 111–113), Soud poznamenává, že stěžovatelka podala v zájmu hájení svých hmotněprávních nároků dle čl. 8 ústavní stížnost. Ústavní soud však tuto stížnost odmítl na základě premisy, jež plyne pouze z jeho vlastní rozhodovací praxe, že takový opravný prostředek není k dispozici, nebylo-li zjištěno porušení platných procesních pravidel [viz bod 19, rozsudek ze dne 22. 10. 2013, Soltész proti Slovensku, č. 11867/09, bod 54 a Ringier Axel Springer proti Slovensku (č. 3), cit. výše, bod 86]. V této souvislosti Soud uvádí, že podmiňovat ústavní přezkum práv stěžovatelky plynoucích z čl. 8 Úmluvy porušením jejích procesních práv podle čl. 6 odst. 1 představuje přílišný formalismus, který není v souladu s procesními zárukami vyplývajícími z čl. 8 (viz rozsudek ze dne 8. 11. 2011, V. C. proti Slovensku, č. 18968/07).

58. Výše uvedené úvahy jsou dostatečné pro to, aby Soud shledal, že bez ohledu na prostor pro uvážení, který je v této oblasti vnitrostátním soudům poskytnut, stát nesplnil své pozitivní závazky ve smyslu čl. 8.

59. Došlo tudíž k porušení čl. 8 Úmluvy.

(...)

VÝROK

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

1. *prohlašuje* stížnost za přijatelnou;
2. *rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 8 Úmluvy;

(...)

(Zpracovala Mgr. Livia Ivánková, komentář Katarína Šipulová, Ph.D., M.St.)